Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | № 186 (18509) | 1990 оной августын 14, вторник | Сэн 3 мүн.

СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ ПРЕЗИДЕНТЫН

У К А З

СССР-эй Президентын 1990 оной июлиин 25-най Указые гүйсэдхэхэ болзорыо һунааха тухай

«СССР-эй Хууляар хараалагдаагүй зэбсэгтэ бүридэлнүүдые байгуулгые хорихо ба мүн буу зэбсэг хуули бусаар хадагалһан ушарнуудта тэрэниие буляажа абаха тухай» СССР-эй Президентын 1990 оной июлиин 25-най Указай эрилтэнүүдые дүүргэлгые хангаха талаар нэмэлтэ хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхэ тухай союзна республиканууднаа ороһон гүйлтанүүдые хараада абан, иигэжэ **тогтоохомни:**

1. СССР-эй Президентын 1990 оной июлиин 25-най Указай 1-дэхи статьягаар тогтоогдоһон буу зэбсэгүүдые, һомо хэрэгсэлнүүдые, тэһэрдэг бодосуудые, дайшалхы техникэ ба сэрэгэй ондоо зөөри хэрэгсэлнүүдые хуули буса зэбсэгтэ бүридэлнүүдэй һайн дураараа тушааха болзорые хоёр һараар һунааха.

2. Баталан абтаһан сагһаа хойшо тус Указ хүсэндөө ороха.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Тэжээл бэлэдхэлгэ—бүгэдын хэрэг

БОРООДО ШАЛТАЖА БАЙНГҮЙ

...ка мүнөө бэшэ, жэл бүри шахуу үбһэ тэжээл бэлэдхэлгын үедэ хура бороо ...о, шахардуу бэрхэтэй ...ал тохёолдуулдаг ха юм. Тиимэһээ энэ жэлдэ ба...аа хаанагүй июль, август ...бороотой, хуратай байжа ...өһоор абхуулаагүй бай, ...гайхалтай бэшэ.

...имэ һэн хойнонь энээн...тээнһээ түгэс бэлэн байха, ... уларилай ушаруулһан ...ээлые дабажа һураха ...й ёабзабди даа. Үнэндөө, ...ни ушарта тиигэжэ шада... бшуубди. Хура бороо...дэн хоногто ороходонь, ... хайшан гэхэбибди гэжэд ...а хабсараад, тэнгэриин ша...адаглаад һуудаг ушар за...уузгдэдэг.

...ней экдэ үнгэрһэн июль, августын эхеэр аадар, бо...й ороогүй үдэрынь үсөөн ... Тиигэбэшье һаань, манай звеногойхид тэрэнэй хоо...үр наратай үдэрнүүдэй ...юн зааханшье забһар ..., сабшаһан үбһэеэ һэ... урбуулжа байгаад хатаа...ураана. Даб дээрэ 600 центнер үбһэ һурилөөбди. Бидэ бага шиигтэйшэгшье үбһые тармажа баалнууд болгоод, һүүрээһэн, хатааһан бэеэрээ тэрэнээ пресс-подборщигоор суглуулжа, тюгүүд болгон багсалнабди. Тиигээд тэрэ үбһэеэ ехэ сарай-һарабша доро ябталжа, доогуурнь вентилятораар үлеэлгэн хатаанабди. Нэгэ тиимэ сарай доро 1000 центнер үбһэн хатаагдажа хадагалагдаха юм. Мүнөө тэрэнэйнгээ хажууда үшөө нэгэ тиимэ һарабша түхеэржэ байнабди.

Манай звено июлиин 15-һаа үбһэндэ ороо һэн. Түрүүшээр бороотой байһан дээрэһээнь үбһэеэ дан ехээр сабшангүй, бага багаар унагаагаад, тэрэнээ һэлижэ, урбуулжа байгаад хураяһанай ашаар колхоз соогоо бултанһаа ехэ үбһэ бэлэдхэжэ шадаабди. Юуб гэхэдэ, хура борооһоо боложо, колхоздо бүхы дээрээ оройдоол 1500 центнер үбһэн абтаад байна бшуу.

Иигэжэ хүдэлөөгүйдэмнайшье аргагүй байна. Бидэ арендэнэ харилсаанда орожо, сабшалан дээрэһээ хураажа абаһан, ажахыдаа худалдаһан үбһэнэйнгөө зэргээр, тэрээнһээ оруулһан олзоһоо түлөөһэ абаха байна ха юмбибди.

Жэшээнь, нёдондо бэлэдхэһэн үбһэнэйнгөө шанарай зэргээр түлөөһэ абадаг байгаа һаа, энэ жэлдэ бүхы үбһыемнай тэжээлэй единицэдэ оруулаад байхадань, тэрэнэйгээ центнер бүхэниие 16 түхэриг 40 мүнгөөр колхоздоо худалдаха байнабди. Үбһые тэжээлэй единицэдэ оруулхада тэрэмнай лабораторидо шалгагдажа, шэмэ, шанарынь, хэмжээниинь хуу хараада абтаха болоно.

Үнгэрһэн жэлдэ манай звено хамтадань 27,1 мянган түхэригэй олзо оруулжа, тэрэнэйнгээ 70 процентые өөһэдөө абаһан юм. Харин энэ жэлдэ ажахыһаа абаһан машина, техникэ болон үйлэдбэриин бусад хэрэгсэлнүүдэй түлөө арендэнэ түлбэри бүхы олзо доходһоо түлөөд, үлэһыень хуу өөһэдөө абаха байнабди.

Тобшоор хэлэхэдэ, урдынхитай жэшэхэдэ арендэнэ гуримда ороһоноймнай илгаа энэл даа. Эгээл энээн дээрэһээ үнгэрэгшэ үбэлдөө, хабартаа сабшалангаа үтэгжүүлхэ, шиигнойтоор хангаха тушаа яһала оролдолго гаргаабди. Тэрэмнайшье ашаяа бараг харюулаа гэхэдэ болохо. Мүнөө сабшалангай гектар бүриһөө 28—29 центнер үбһэн абтана. Урид сабшаһан газарайнгаа үбһэ хураажа абаад, һаяар тэрээндэ үшөө дахин минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад, уһалаад, намар хэнзэ ногооень сабшажа абаха һанаатайбди. Гектарай адагынь 2—3 центнершье үбһэ үлүү абаа һаамнай, колхоздо тэжээлдэнь горитой нэмэри боложо үгэхэ, өөһэдтэмнайшье ашаг олзо орохо зэргэтэй.

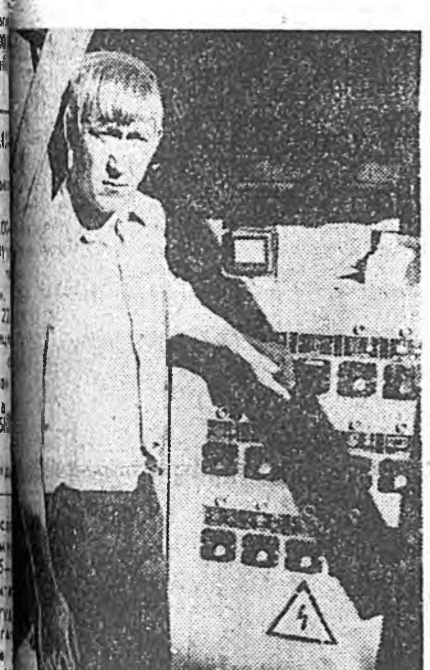
Ажахытаяа баталһан хэлсээн соогоо энэ жэлдэ манай звено даажа абаһан 20 гектар сабшалан дээрэһээ 5500 центнер үбһэ абажа колхоздоо худалдахабди гэжэ бэшэһэн һаа, тэрэнээ 6100 центнертэ хүргэхэ, үшөө хэдэн зуун центнер хэнзэ ногоо сабшажа абаха зорилготой.

Бидэ звенодоо 7 хүмди. Намтай сугтаа үнинэй хүдэлжэ байһан дүршэлтэй механизаторнууд В. К. Елисеев, М. Б. Гладышев, Н. Г. Елисеев, Г. П. Ощепков гэгшэд звеногой бүридэлдэ оролсоно.

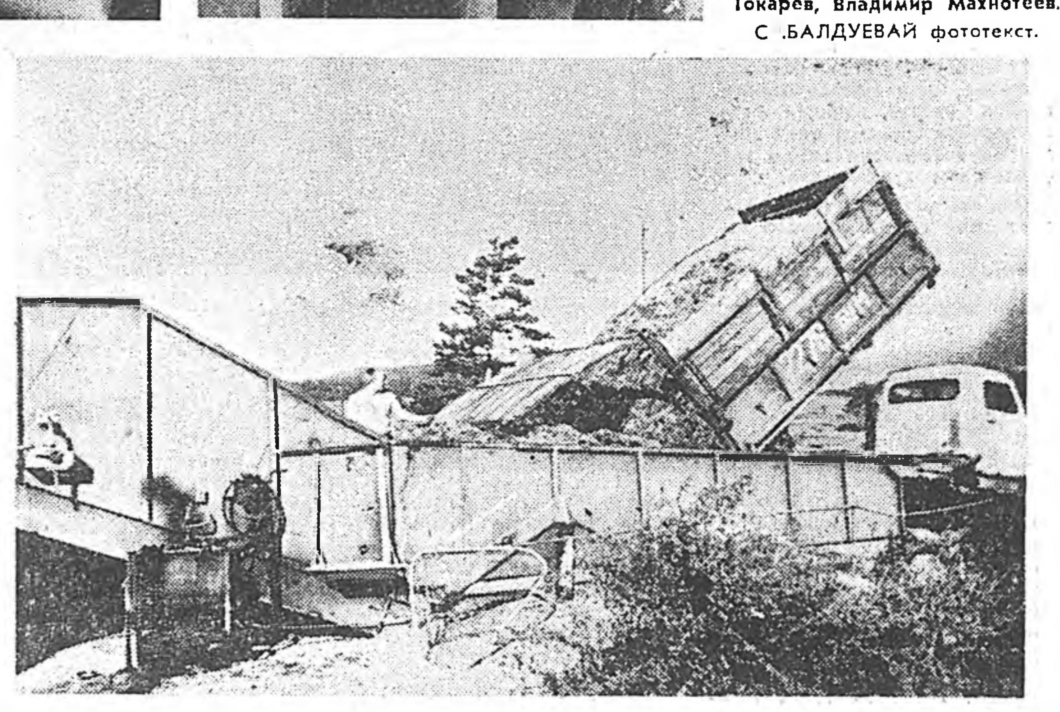
Арендэнэ подрядаар хүдэлхэ гээшэ минии һанахада, үшөө юугээрээ илгаатайб гэхэдэ, булта гол түлэб адлирхуу мэргэжэл шадабаритай, һайн, һэшхэлээрээ оролдожо хүдэлдэг хүнүүд лэ хамтархадаа ехэ юумэ бүтээжэ шадаха, ашаг үрэ ехэтэйгээр ажаллаха байна. Тиимэһээл ехэнхидээ нэгэ гэр бүлын, түрэл түхэмэй зон арендэ абадаг гээшэ. Харин манай звеногойхид хоорондоо түрэлэй һабагшаар холбоогүйшье һаа, олон жэлдэ сугтаа хүдэлжэ, бэе бэеэ мэдэхэ болоһон, өөһэд өөһэдтөө этигэхэ хүн суглараа. Энэл ажалаймнай амжалтые хангаха гэжэ этигэгшэб.

Юрэдөөл энэ жэлэй үбһэ хуряалгын орёо бэрхэтэй байдал манай арендэнэ звеногой хэр һайнаар хүдэлжэ шадахыень харуулхал зэргэтэй. Энэ бидэндэ ёһотойл түрүүшын шангахан шалгалта болоно гээшэ.

Г. ШЕСТАКОВ,
Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой арендэнэ звеное даагша.

...новай нэрэмжэтэ совхозой ...кумдэ (Тарбагатай) ...65 түхэлэй агрегат ... тодхогдоһон юм. Агрегадай эбтэй зэтэй кол... байгша ондо 150 тон... витаминтай ногооной гурил ...барилхэ түсэбтэй.

...унай эхеэр гандуу ула... байжа, нилээд мэгдэ...шье һаа, бүхэли июль соо ...бороо орожо, сабшалан, ...эриин ногоон хараа бай...жараа. АВМ-ээ хүдэлгэ...лһээр хоёр-гурба хоноод ...бди. Мүнөө 20 тонно гу...лагдаа. һаяар хоёр ха...а ажаллажа эхилхэмнай. ... даб дээрээ дүрбэн хүн ... байтараа, үшөө дүр...үн нэмэгдэхэ юм. Ажа...партийна болон профсо... организацинууд тэжээл ...лгэдэ хабаадалсажа ... зоной хүлһэ салин бо...урмашуулгын хэмжээнүү...оолода абажа тодорхойл...айна. Долоон хоног бүри ...дэй ажалай үрэ дүн сог...доже, илагшад урмашуулагдана,— гэжэ АВМ-эй ахалагша машинист Павел Герасимович Ерофеев хөөрөө һэн.

Вахмистрово һууринһаа зүүн тээшээ гурбан модоной газарта ажахын үнинэй механизатор Николай Григорьевич Мясников «КС100» түхэлэй косилкаар гурил болгохо обёос, горохой холисо сабшана. Энэ нүхэрнай түсэбөө холо үлүүлэн дүүргэнэ. Эндэ 240 гектар ногоон намаа сабшагдаха.

Дүй дүршэлтэй жолоошон Алексей Афанасьевич Покацкий автомашинаараа ногоон намаа агрегадта зөөнэ. Машинистдэ туһалагша Владимир Вандулин, агрегадай хүдэлмэрисэд Дмитрий Токарев, Владимир Махнотеев гэгшэд адууһа малдаа хүсэд хүрэхэ шэмэтэ тэжээл бэлэдхэхын түлөө шармайн оролдоно.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. АВМ-эй ахалагша машинист П. Г. Ерофеев; 2. Ногоон намаа буулгагдажа байна; 3. Агрегадай хүдэлмэрисэд Дмитрий Токарев, Владимир Махнотеев.

С .БАЛДУЕВАЙ фототекст.

ЭРШЭДЭЭ ОРОО

Энэ жэлдэ «Ильинкинский» совхозой оньһожоруулагдамал отряд бүхыдөө 4085 тонно силос дараха даабаритай юм.

Шэмэтэ тэжээл болгохоор тариһан горох-обёосой холисын һайнаар ургаһаниие хараада абажа, тэрэнэй силос дараха түсэбөө 500 тонноор үлүүлхэ, үшөө 2500 тонно сенаж бэлэдхэхэ гэжэ шиидээ.

Мүнөө тус отряд Таловкын, Троицкын отделенинүүдтэ түрүүшын хоёр нүхэндэ силос даража дүүргээ гэхэ гү, али даб дээрэ 2000 тонно тэжээл нөөсэлбэ. Ургасань гэхэдэ, гектар бүхэнһөө 100—100 центнер ногоон намаа абтана.

Залуу механизаторнууд Вячеслав Вторушин, Андрей Пакулов, мүн дүршэлтэй трактористнар Виктор Коркин, Виктор Москвитин гэгшэд Т-150 түхэлэй тракторнуудаар КПКУ түхэлэй комбайнуудые шэрэжэ, ногоо сабшана. Тэдээнһээ гараһан ногоон намааень арба гаран автомашина таһалгаряагүй зөөнэд.

Т. БАЙМИН.
Прибайкалиин район.

СССР-эй ПРЕЗИДЕНТЫН МЭДҮҮЛГЭ

Республикын ба бүхы Союзай бодото аша туһые дайраһан «Эстониин Республикын болон Совет Социалис Республикануудай Союзай харилсаанууд тухай» тогтоол Эстониин Верховно Совет баталан абаһан байна. Эстониин арад зоной дура хүсэлые тоонгүй, СССР-эй Конституци, СССР-эй Хуулинууд болон Эстониин ССР-эй Конституци хүсэеэ алдаа гэжэ соносхохо һэдэлгэ республикын Верховно Совет дахин гаргаа, мүн үндэһэ һуури табижа үгэһэн эдэ документнүүдэй үндэһөөр ССР Союзтай хэлсээ хэхэеэ арсаһан тухайгаа мэдүүлһэн байгаа.

Конституцида харша иимэрхүү ябуулганууд, эрид шанга эрилтэнүүд бүтэшэгүй, холык хэрэггүй. Энэнь 1990 оной мартын 30-най «Эстониин гүрэнэй эрхэ уялга тухай» тогтоолоор Эстониин ССР-эй Верховно Соведэй хараалһан хараа шугамда бусаһан удхатай. СССР-эй Президентын 1990 оной майн 14-нэй Указаар баталагдаһан сагһаа хойшо үнэнтэ гэжэ тэрэнь соносхогдоо һэн. Тус Указ хүсэндөө байһан зандаа.

СССР-эй Конституциин ёһоор, СССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тэрэнэй бүхы газар дайдада хабаатай. «ССР Союзай болон Федерациин байгууламжануудай хоорондохи этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые амяарлаха тухай» Хуулиин ёһоор, СССР-эй бүрин эрхэтэ байлгын ба газар дайдынь бүрин бүтэн байлгын, гүрэнэй хилэнүүдые хамгаалгын, обороные эмхидхэхэ асуудалнууд Союзай мэдэлдэ ородог. Тиимэһээ республикын газар, дайда дээрэ СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй байлгань бүрин эрхэтэ байдалынь эбдэнэ гэжэ Эстониин ССР-эй Верховно Соведэй баталха ябадалые зүб гэжэ тооложо болохогүй.

Эстониин ССР-эй Верховно Соведэй августын 7-ной тогтоолой гол удхань юун болоноб гэбэл, республикын арад зонтой хэлсэнгүй, энэ талаар бии байгаа хуулиин документнүүдые тоонгүй, ССР Союзай бүридэлһөө, Эстониин гараха ябадалые тус документээр хуулита болгохые оролдоно. Тиихэдэнь ССР Союзай гансашье Конституциин үндэһэ һуури бэшэ, мүн гүрэнүүдэй газар дайдын бүрин бүтэн байлгын ба хилэнүүдынь эбдэршэгүй байлгын асуудалнуудые шиидхэхэ талаар дура зоргоороо аашалха ябадалые буруушааһан ООН-ой Устав, ниитэ Европын зүблөөнэй Түгэсхэлэй акт болон бусад документнүүд эбдэгдэнэ гээшэ.

Москвада мүнөө үедэ СССР-эй Верховно Соведэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй болон республикануудай Верховно Соведүүдэй бүрин этигэмжэтэ түлөөлэгшэдэй хүдэлмэриин бүлэгүүдэй уулзалганууд үнгэргэгдэжэ, Союзна договорой хараа шугам хамтын хүсөөр зохёогдоно, тон шэнэ Союз — бүрин эрхэтэ байдалтай гүрэнүүдэй Союз байгуулха арга замууд бэдэрэгдэнэ гэжэ мэдээжэ. Тиимэһээ ёһотой демократическа үндэһэ һуури дээрэ өөрынгөө гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай асуудалые шиидхэхэ бодото арга боломжонууд бии. Энэмнай Эстониин бүхы хүн зоной аша туһада таараха зүб зам мүн. Тэрээгээр лэ дабшаха хэрэгтэй.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.

ОНСО БАЙДАЛАЙ ТАЛААР СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ГҮРЭНЭЙ КОМИССИДА

Онсо бэйдалай талаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй гүрэнэй комиссиин ээлжээтэ заседани дээрэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо В. Х. Догужиевай түрүүлэлгэ доро ой модо түймэрһөө хамгаалха талаар хэмжээнүүд тухай асуудал хаража үзэгдэһэн байгаа. Арадай ажахыда жэлдэ 1 миллиард шахуу түхэригэй экономическа хохидол ой модоной түймэр үзүүлдэг байна. Тиихэдэ байгаалида үшөө ехэ хохидол үзүүлэгдэнэ. Гэбэшье СССР-эй Госкомлес, СССР-эй Минлеспром, СССР-эй МВД, союзна республиканууда Министрнүүдэй Соведүүд, арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй гүйсэдкомууд ой модоной түймэр пэргылхэ ба тэрэнтэй тэмсэл эмхидхэхэ талаар нүлөө ехэтэй хэмжээнүүдые абадаггүй. Ой модоной ажахын предприятинууд хүбшэ тайгада, хүн зоной олоороо амардаг газарнуудта түймэр сараха талаар хэмжээнүүдые абадаггүй, тусхай харгынуудые, нуур сөөрэмүүдые, минерализованно зуруудуудые, ажаглалтын тусхай пунктнүүдые, түймэр сараха бусад объектнүүдые баридаггүй.

СССР-эй Минлеспромой, бусад министерствэнүүд болон албан зургаануудай модо бэлэдхэлэй предприятинууд СССР-эй хүбшэ тайгада түймэр сараха дүримүүдые сахидаггүй, модо отолһон газар сэбэрлэдэггүй байха юм.

Ой модо түймэрһөө хамгаалха талаар подразделенинүүд техникээр, транспортын ба хэлхээ холбооной хэрэгсэлнүүдээр муугаар хангагданхай. Ой модоной ажахыда мүн арадай ажахын бусад һалбаринуудта тон хэрэгтэй агаарһаа түймэр унтарааха самолет байгуулха тухай асуудалые шиидхэлгэ унжагайруулагдана.

1990—1991 онуудта онсо тусхай эрхэ байдалда ой модо түймэрһөө хамгаалха алба гүрэнэй системын бүридэлдэ эмхидхэхэ зүйтэй гэжэ комисси тоолобо.

Газарай хүдэлэлгын хойшолонгуудые усадхахадань, Иранда туһалһан совет мэргэжэлтэдэй болон подразделенинүүдэй ябуулганууд тухай мэдээсэл комисси ша...напан байгаа. Июниин 23-һаа июлиин 3 ... рэтэр Иранай гүйлтаар абарагшадай от...дууд, врачнууд, түймэр унтараагшад, т...дэ хүдэлөө, мүн тэрэшэлэн Москва... Азербайджанһаа, Арменинһээ, Таджик...танһаа туһаламжа үзүүлхэ зорилготой ашаан эльгээгдэһэн юм. Гэнэ усалай бо...лоһон газарта хүдэлхөөр мэргэжэлтэ аб...арагшад яһала һайн бэлэдхэлтэй байг... Тиихэдэ мэргэжэлтэ бэшэ абарагшадай ...сядууд Иранай эрхэ байдалда ашаг үр... багатайгаар хүдэлөө. Илангаяа мэргэжэлт... бэшэ абарагшад тусхай техникээр, өөры...гөө хамгаалха хэрэгсэлнүүдээр хангалта...гүйгөөр хангагдаһан байна. Абарагшадай тусхай хубсаһан 30 градусһаа дээшэ халуунда хүдэлхэдэ таарахагүй байшоо, харин автомсбильнууд хада газарта ехэ халуунда хүдэлжэ шадахагүй байгаа.

Хилын саана туһаламжа үзүүлхэ ушарнуудта совет мэргэжэлтэдэй болон бүри...дэлнүүдэй ябуулганууд, ошохо гурим, т...рэнэй бүридэл ба хангалга, хэлхээ хо...бооной системэ лаблаха шухала. Мэргэжэ...тэдэй (абарагшадай, врачнуудай, оршу...лагшадай, кинологуудай болон бусад) бэлэдхэл һайжаруулха тухай дурадхал...дые зохёохо шухала гэжэ комисси тоо...бо.

ХЭЛСЭЭНҮҮД ҮНЭНТЭ БЭШЭ ГЭЖЭ ТООЛОГДОБО

МОСКВА. (ТАСС). «РСФСР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай декларациин» баталан абтаһанай һүүлдэ тус республикатай зүбшэн хэлсэнгүйгөөр Россин газар дээрэ олзоборилогдоһон ба үйлэдбэрилэгдэһэн алмаз, үнэтэ шухаг ба бусад металлнуудые, нефть, газ, уран ба бусад стратегическэ удха шанартай нөөсэнүүд болон эд бараа худалдаха талаар баталагдаһан гадаадын экономическа хэлсээнүүдые Верховно Соведэй Президиум үнэнтэ бэшэ гэжэ тоолоо гэжэ РСФСР-эй Верховно Соведһөө ТАСС-ай парламентска корреспондентдэ мэдээсэһэн байна.

РСФСР-эй зохихо зургаануудай зүбшөөлгүйгөөр иимэ нөөсэнүүд болон эд бараан тушаа баталагдаһан хэлсээнүүдэй, мүн урьһаламжануудай талаар Россин Федераци уялга абанхай бэшэ гэжэ президиум заседани дээрэ баталан аб...һан тогтоол соо соносхог...но. Баталагдаһан хэлсээн...дые шалгаха, республикын х...лиин ба гүйсэдхэхэ зургаан...дай зүбшөөлөөр баталагдаһ... гадаадын худалдаа наймаан... хэлсээнүүд лэ үнэнтэ гэжэ тоо...логдохо гээд гадаадын пар...нернуудтань мэдээсэхэ гэж... республикын правительствад... даалгагдаба.

СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ ПРЕЗИДЕНТЫН УКАЗ

Летчик-космонавт нүхэр А. Н. Баландинда Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгохо тухай

Замбуулинай эрдэм-шэнжэлэлгын «Мир» комплекс дээрэ замбуулинай ниидэлгэ амжалтатайгаар бэелүүлһэнэйнь, тиихэдээ шэн зориг ба баатаршалга гаргаһанайнь түлөө летчик-космонавт нүхэр **Баландин Александр Николаевичта Ленинэй орден ба «Алтан Одон»** медаль бэрюулалгатайгаар Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгохо.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.
Москва, Кремль. 1990 оной августын 11.

СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ ПРЕЗИДЕНТЫН УКАЗ

Советскэ Союзай Герой, СССР-эй летчик-космонавт нүхэр А. Я. Соловьевые Октябрийн революциин орденоор шагнаха тухай

Замбуулинай эрдэм-шэнжэлэлгын «Мир» комплекс дээрэ замбуулинай ниидэлгэ амжалтатайгаар бэелүүлһэнэй, тиихэдээ шэн зориг ба баатаршалга гаргаһанай түлөө Советскэ Союзай Герой, СССР-эй летчик-космонавт нүхэр **Соловьев** Анатолий Яковлевичые **Октябрийн** революциин орденоор шагнаха.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.
Москва, Кремль. 1990 оной августын 11.

СОВЕТ СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ ПРЕЗИДЕНТЫН УКАЗ

Нүхэр А. Н. Баландинда «СССР-эй летчик-космонавт» гэһэн нэрэ зэргэ олгохо тухай

Замбуулинай эрдэм-шэнжэлэлгын «Мир» комплекс дээрэ замбуулинай ниидэлгэ бэелүүлһэнэйнь түлөө нүхэр **Баландин** Александр Николаевичта «СССР-эй летчик-космонавт» гэһэн нэрэ зэргэ олгохо.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.
Москва, Кремль. 1990 оной августын 11.

...НААГАА АМАРХА ҮНДЭҺЭН ҮГЫ

...ай эхинһээ хойшо үнгэрһэн долоон һарын туршада республикымнай ажахынуудта ... 312.726 центнер мал, шубуунай мяхан үйлэдбэрилэжэ бэлэдхэгдэбэ. Тарбагатайн шанартай мяха арһаа, ехээр үйлэдбэри тэрэндэ тушааха эрилтын хараад байһан мүнөө үедэ ...хи районуудһаа иимэ продукци ехээр абтаа. ...бэл, Баргажанай, Бэшүүрэй, Яруунын, Мухар-Шэбэрэй, Ахын, Прибайкалиин, Байгалай, Тарбагатайн районой ажахынууд нёдондо энэ үеынхиһөө мяха худалдаад байна. Тиин Статистикын Буряадай республиканска управлениин ...жа согсолһон тоо, мэдээнэй ёһоор Хурамхаанай, ...ын, Зэдын район мяха гүрэнэйнгөө захилые ... жэлэйхиһээ нилээд ...нуулаа.

...ынууд үхэрһөө гадна гахай, адуу мори, шубуу...элхээр тушаагаа. Энэ ...Зэдын районһоо хонин худалдагдаба. Мүн Мухар-Шэбэрэй районой ажахы...манай комбинадта 1105 ...гараһан байна. Тиихэдэ ...тайн, Кабанскын, Прибайкалиин районһоо гахайн, ..., Кабанскын районһоо шубуунай мяхан үлэмжэ ехээр тушаагдаа. Харин Бэшүүрэй, Захаминай районһоо адуу моридые олоор худалдагдаһан байна.

Үнгэрһэн энэ үе соо үнеэдэй һү шэмэ зарим тэды нэмэбэ. Илангаяа Яруунын, Сэлэнгын, Баргажанай райондо нёдондонойхиһоо сагаан эдеэн ехээр абтаа. Тиихэдэ Ивалгын, Баунтын, Хяагтын, Хэжэнгын районой ажахынуудта үнеэдэйнь һү шэмэ доошолһон байна.

Шубуушад амжалтатайгаар ажаллаа. Энэ хугасаа соо тахяа бүхэнһөө 148 гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 6 үндэгэн олоор суглуулагдаа. Ивалгын районой тахяашад тахяа бүхэнһөө 155 үндэгэ абажа, бусадые ахижа гараһан байна.

«Сагаан алта» суглуулха хаһамнай урдынхиһаа унжагайрангүй үнгэрөө һэн. Тиин мүнөө хонишодой ажалай эдэ дүнгүүдые согсолжо зэргэ сүүлхэдэ, республикымнай колхоз, совхозууд нооһо суглуулха түсэбөө 94 процентдэ хүргөөд байна. Байгша ондо Ивалгын, Мухар-Шэбэрэй, Ахын Тарбагатайн, Түнхэнэй, Хориин районууд хараалагдаһан түсэбөө урагшатайгаар дүүргэв. Бусад районууд даабаряа бэелүүлжэ бираагүй.

Энэ жэлдэ Ивалгын районой хонишод хонин бүриһөө 4,3 килограмм, Тарбагатайн райондо 4,1 килограмм нооһон хайшалагдаа. Тиихэдэ республика доторнай хонин бүриһөө дундаа зэргээр 3,2 килограмм «сагаан алтан» суглуулагдаһан байна. Гэхэтэй хамта республикын дунда зэргын хэмжээнһээ багаар нооһо абаһан районууд бии. Жэшээлбэл, Хяагтын, Түнхэнэй райондо 2,8 килограмм нооһон хайшалагдаа.

Колхоз, совхозуудһаа гадна айл зоной хубиин хониной нооһон ехээр суглардаг ааб даа. Энэ жэлдэ олон райондо бэлэдхэлэй эмхинүүд айлнуудһаа нооһо худалдажа абаха хүдэлмэреэ эмхитэйгээр ябуулна. Нооһонһоо гадна үүсэлхээр үхэр мал, гахай, хони худалдажа абаха хүдэлмэриеэ һайнаар эмхидхэжэ ябуулха саг тулажа ерэнхэй.

Үнгэрһэн долоон һарын туршада республикымнай ажахынуудта бүхыдөө 77.865 тугал, 88.685 поршоонхо, 557.796 хурьган, 11.211 унаган түлжүүлэгдэһэн байна. Тусхайлбал, 100 эхэ мал бүриһөө 55 тугал, 71 хурьган абтаба гээшэ. Сэлэнгын, Зэдын, Баргажанай райондо тугал, Кабанскын, Зэдын, Бэшүүрэй райондо поршоонхо, Яруунын, Ивалгын, Хурамхаанай, Зэдын райондо хурьган, Захаминай, Түнхэнэй, Зэдын, Баунтын райондо унаган олоор абтажа түлжүүлэгдээ. Тиин гэһээ Баунтын, Түнхэнэй, Захаминай, Бэшүүрэй районой ажахынуудта тугал, Загарайн, Баргажанай райондо поршоонхо, Бэшүүрэй, Хяагтын райондо хурьган, Прибайкалиин, Ивалгын, Загарайн райондо унаган үсөөнөөр абтаһан байна.

Хубиингаа ажахые һэргээжэ, мал бариха дуратай айлнуудта, таряашадай ажахынуудта тугал, хурьга, поршоонхо, дальбараа худалдаха талаар ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Загарайн, Тарбагатайн, Сэлэнгын, Ивалгын районой ажахынууд тугал, поршоонхо олоор худалдаһан байна. Хэжэнгын райондо хурьган горитойгоор наймаалагдаа. Дальбараа шубуу үсхэбэрилдэг бүхы районууд олоор худалдажа, хүн зоной эрилтые хангаа.

Энэ үедэ республикымнай ажахынуудта малай гарза доошолоогүй. Илангаяа үхэр мал олоор үхэһэн байна гэхэ гү, али Зэдын райондо 1171, Яруунын ажахынуудта 1052, Хяагтын райондо 1164 үхэр гарзалаа. Мүн Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Түнхэнэй, Прибайкалиин райондо гахай олоор үхэһэн байна. Зарим райондо хонидой, адуу моридой гарза үргэдэжэ, ехэ хохидол ушаруулагдаба.

Адууһа малай, гахайн, шубуунай тоо толгойе олошоруулха талаар ехэ ажал ябуулагдаа. Зүгөөр энээгээр хараалагдаһан түсэбөө дүүргэхэ аргагүй районууд үшөө бии.

Август — намарай һара гаража, зунай бэлшээридэ гараһан малшадай хэһэн ажалай дүн согсологдохо ойртобо. Мүнөө үедэ илангаяа малай ашаг шэмые эрид дээшэлүүлжэ, бага гаргашатайгаар һү, мяха ехээр абахын түлөө тэмсэл улам үргэдэхэ болоно. Ажалай энэ тэмсэлдэ оролсогшод гансашье намарай ногоо элбэгтэй бэлшээридэ, хэнзэ дээрэ һүрэгөө һайнаар харууһалжа тарг... галуулха бэшэ, мүн ерэхэ үбэлжэлгэдөө эртээнһээ бэлдэжэ түхеэржэ захалха сагынь хүрэжэ ерээ. Тобшолбол, мүнөө һанаагаа амарха үндэһэн үгы даа.

Хүдөө ажахын шэнжэлэл

Редакциин хүдөө ажахын таһаг.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ПРОГРАММА — БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

2. ШҮДЭРТЭЙ МОРИНДОЛ ХОЛО ОШОГДОХОГҮЙ

(Эхиниинь августын 9-нэй номерто).

Бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэhэнэй удаа газетэнүүдтэ толилогдоhон Газар тухай ССР Союзай ба союзна республикануудай хуулиин үндэhэ hууринууд соо таряашадта газар даалгажа гү, али дамжуулан үгэхэ тухай дүрим соо «хоёр талын аша туhые хараха» гэhэн үгэ бэшэгдэнхэй. Тиин энэмнай бодото дээрээ илангаяа колхоз, совхозуудта ажаллажа байhан хүнүүдтэ таряашадай ажахы байгуулхадань хаалта болоожо үгэhэн ябадал мүн. Хуули соо хэлэгдэhэн дүримэй гол удха хадаа ажахы доторхи арендые, подрядай гуримаар байгуулагдаhан ажалай энэ эмхидхэлые үргэдхэхэ гэhэн шэглэлтэй юм. Иигээд байхадаа, үнэчдөө таряашан өөрөө өөрынгөө ажалые мэдээд ябуулха сүлөөтэй болоногүй, арендэ үгэгшэhөө сэхэ дулдыданги байха болоно. Түбэй газетэнүүдтэ үргэнөөр бэшэгдэжэ, телевиденеэршье дэлгэрэнгыгээр харуулагдаhан Вологодскын арендатор Виктор Нестеров иимэ бэеэ даадаhан «сүлөөтэ ажалыень» өөр дээрээ туршажа үзэхэдөө таряашанай ёhотой үнэн зүбые элирүүлхэеэ ороной Верховно Совет, КПСС-эй ЦК-дашье хүрэhэн байха юм. Үнэн зүбые бэдэрhэн энэ таряашан hүүлэй hүүлдэ иигэжэ хэлээ hэн: «Ажахы доторхи арендэ гээшэ аргагүй hайнаар нюугдаhан дарал-гаа-занга мүн. Арендатор колхоз соо байхадаа ямаршье эрхэгүй. Хэрбээ ямар нэгэ гомдол оруулаал hаашни амин голыешни хаажархиха» гэhэниинь зүбтэй ха. Нүгөөдэ таряашан, «архангельскын эрэ» гэжэ журналистнуудай дунда алдаршаhан Николай Сивковые мүнөө мэдэхэ, танихагүй хүн үгы ёhотой. Тэрэ 1982 онhоо хойшо өөрынгөө үнэн зүбые аршалан хамгаалхаар үсэд тэмсэл хэнэ. Энэ таряашанда юумэн хэрэггүй. Гансал хүн шэнгеэр, сүлөөтэйгөөр, өөрөө өөрыгөө мэдээд ажаhуухые оролдоно ха юм. Хуби заяагаа, бүхы наhаяа газартай нягтаар холбоhон тэрэ шэнэ юушье ухаалан зохёогоогүй, гансал үбгэ, эсэгэнэрэйнгээ нангин хэрэгые hэргээхые оролдоо бшуу. Урдандаа Сивков мэтын хүнүүдэй үбгэ, эсэгэнэрынь гансашье бүхы Россие дээ хоолоор хангаа бэшэ, мүн усадтайшье хубаалдадаг байгаал. Үнэн дээрээ Николай Сивков бодото ажалаараа сүлөөтэ таряашанай арга боломжые тобойсо харуулаа ха юм. Энэ нүхэрнай гансаараа бүхы совхозой үйлэдбэрилдэг мяханай гурбанай нэгэ хубиие бэлэдхээ гээшэл! Сэхыень хэлэбэл, нютагайнь хүтэлбэрилэгшэд энэ таряашанаа дэмжээд, али болохо аргаар урмашуулаад байгаа hаа, өөhэдөөшье нэрэ солотой болоожо, арад зоноо hайн шанартай продуктаар хангаха байгаал даа. Теэд иимэ дэмжэлгэ хээгүй. Харин hэжэглэжэ, ябаhан, ошоhон лэ газартань тагнуул хэдэг, амар заяа үзүүлдэггүй байгаа бшуу. Захиран-зонхилхо гутамшаг муухай хуушанай уримтай эрид тэмсэл ябуулhан Николай Сивковто үнгэрэн найман жэл соо үндыхэ арга олгоогүй.

Мүнөө үе сагнай хубилжал байна. Зүгөөр зондо харшаар хэгдэhэн энэ хохидол, гашуудалыемнай хэн тоолохоб? Партиин Архангельска обкомой шэнээр hунгагдаhан нэгэдэхи секретарь Николай Сивковтой уулзажа, дүтөөр танилсажа, хүсэл эрмэлзэлыень шэнжэлжэ үзэhэнэй hүүлээр: «манда hайн бүхэндэмнай 20—30 иимэ Сивковууд хэрэгтэй байгаал даа. Хэрбээ иимэ хүнүүдэй олон hаань гэдэhээ үлдэхые мэдэхэгүй hэмди» гэжэ hэн гэлсэдэг. Аяар найман жэл Сивковто дэмы үнгэрөө. Харин манда гансашье жэлнүүд бэшэ, мүн бусад үнэтэй сэнтэй юумэн — түрүү эдэбхи үүсхэл алдагдаа...

Москва, илангаяа засагай дээдын зургаанай хүтэлбэрилэгшэдтэ үсөөхэн хүн хүрэжэ ерэhэн ааб даа. Диилэнхидээ иимэ тэмсэлдэ оролсогшод арга барагдахадаа анирггүй болодог hэн. Тиихэдээ бүхы шэнэ үүсхэлээ дахяад бусалтагүйгөөр орхидог байhан ааб даа. Тэрэгүйдэ аргагүйл. Арендаторнууд, фермернүүд, кооператорнууд ээндээ үдэр бүхэндэ, недели, hара бүхэндэ оосохо ёhотой байгаа бшуу. Оунэй түлөө тоосохогүйб даа – hүрэг, hаагдаhан hүн, үрэжүүлгэ, абтаhан түл, дэбисхэрэй үнэ сэнгhээ эхилээд захагүй олон байха. Заримдаа дээдэ hургуулитай экономист мэргэжэлтэнэй тархиин эрьешэхээр байхал даа. Хэндээ хэрэгтэй тоосоон, саарhан гээшэб? Юрэнхыдөө манда фермэдэ гаргашалагдаhан дэбисхэр тухай тоосоон хэрэгтэй гү, али үйлэдбэрилэгдэhэн hүн, мяхан хэрэгтэй гү? Гаргашалагдаhан уhан, элшэ хүсэн, дэбисхэр тухай тоосоон арендэ үгэгшэдтэ бэшэ, харин арендатор, фермертэл хэрэгтэй байха. Хэрбээ ехэ гаргаша хээ hаа, үри шэридээ дарагдажа панхаруудтахал. Энээнээ мэдэжэ, хэншье ехэ гаргашын харгыда орохогүйл.

Ерээдүйн фермерэй, арендаторай, сүлөөтэ таряашанай ажалай түлөө шанга тэмсэлдэ сохюулжа, нилээд абари зангаа хубилгаhан, сухалтай болоhон хүнүүдэй hүлдыень hүнөөн дарахын тула зарим хүтэлбэрилэгшэд элдэб hураг суу тараанал. Жэшээлбэл, мүнөө эрхэ сүлөөтэ ажалай түлөө тэмсэжэ байhан таряашаднай бүхы колхоз, совхозуудыемнай хуби хубяар хубаарилжа hалгаахань гэжэ гү, али ерээдүйн нюдарган баяшуул мүндэлжэ байна гэхэдээшье убайгүйнүүд юм. Өөрөө өөрыгөө мэдээд, ажаллаха дуратай таряашад газар даажа абаад, тэндэhээ бүхы шэмэ шүүhыень абаhанай удаа орхихо гү, али аса, хүрзэ хоёроор бүхы ажалаа хэхэдээ гансашье өөрыгөө бэшэ, мүн хамта хүдэлдэг түрэлхидөөшье обирготуулжа болохо гэhэн hураг суу тараана. Эдэ бүхы хуурмаг, худал hанамжанууд, hүнөөhэн, hүрдөөhэн hураг сууhаа хүнүүдэй эдэбхи буураха гэжэ тоолоно бшуу.

Таряашанда газар даалгажа үгэхэгүй, эрхэ сүлөөтэ ажал олгохогүй гэhэн зорилго урдаа табижа, иимэ хүдэлмэри ябуулагшаднай ганса нэгэ хүнүүд бэшэ юм. Эдэнэймнай дунда холуур суурхаhан, бүхы орон соо мэдээжэ болоhон хүнүүдшье, хүтэлбэрилэгшэдшье байха. Тиимэhээ эдэнэй hанамжа, хэлэhэн үгэ олондо анхарагдажа дэмжэгдэнэ ха юм.

Хүдөө ажахын экономическые олон янзаар хубилгангүй хуушанайнь түхэл шэнжэтэйгээр үлөөжэ, бэе бэеэ ахижа гараха гуримые зайсуулха гэжэ оролдоно гээшэ. Иимэ hэдэлгэнүүд илангаяа энэ жэлэй эхиндэ, СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ Газар тухай Хуулиин зүбшэн хэлсэгдэхын урдахана элеэр харагдаа. hая болотор таряашадай сүлөөтэ ажалай түлөө бүхы шадалаараа оролдоhон үнөөхи Василий Стародубцевнай «Правда» газетэдэ статья толилуулхадаа, «таряашаниие хамгаалыт» гэжэ уряалаа. Үнэндөө таряашаниие хэнhээ хамгаалхые гуйгаа хаб? Таряашадhаа гү? Колхозуудай бүхэроссин соведэй түрүүлэгшын бүхы орон соо иимэ уряатайгаар хандажа байхадань шэхэ дүлии hууха бэшэ аал? Нэн түрүүлэн өөрынгөө хүтэлбэрилжэ байhан аграрна нэгэдэлдэ хүсэд эрхэ олгоод, илангаяа продукцияа сүлөөтэ дэлгүүртэ худалдаха, үйлэдбэрээ үргэдхэнгүй, олзоёо эрид дээшэлүүлжэ хүл дээрээ үндыхэ гэхэ гү, али уласхооронда дэлгүүртэ гаража, хүдөө ажахыдаа, продукци болбосоруулан бүйлүүлхэ үйлэдбэридэ тэдэнэй технологи үргэнөөр нэбтэрүүлхэ дүүрэн аргатай болон сасуу таряашадта, тэдэнэй гэр бүлэдэ газар даалгажа огто үгэхэгүй гэжэ хэлэhэндэнь гайхалтай даа.

Эндэ ямар баримтада түшэглэнэ хаб? Газараа хуби хубяар таhалжа, хубиингаа зөөри болгон абахадаа үмсын эд хэрэгсэлые үргэдхэлгэдэ, капиталис гуримда харгы гаргана гээд гэмнэнэ. Мүн өөрын газартай болоhон таряашан, фермер сүүдхэдэ найман часай туршада ажаллахын орондо харанхыhаа бүрэнхы болотор хүдэлмэрилхэ болохол. Иигэжэ ямаршье хүн тэсэжэ ажаллахагүй. Таряашадаа ёhотой богоол болгохомнай гэжэ тэрэ hэргылнэ.

Василий Стародубцев статья соогоо бэшэхэдээ, заримашуулда газар даажа абахыень дурадхаа hэм, булта арсаа hэн гэнэ. Теэд үнэн дээрээ энэ нүхэрнай таряашадые юунhээ эршэлан хамгаалхаар уряа гаргаа гээшэб, баhал ойлгосогүй.

Үнгэрhэн жэлэй эхеэр Василий Стародубцевай хүтэлбэрилдэг нэгэдэлэй правлени фермернүүдэй ажахынуудые эмхидхэн байгуулхаар олондо мэдээсэhыень мартанагүйбди. Энэ уряаень дэмжэжэ фермер болохо дуратай, туд бүрэ гурба-дүрбэн үхибүүтэй залуу 600 гаран гэр бүлэ иишэ зорижо ерэhэн байха. Эдэнэй дунда хүдөө ажахын мэргэжэлтэй хүнүүд олон байhан ааб даа. Эды олон гэр бүлэhөө арбаадынь лэ фермер болохоор шэлэгдэбэшье, мүнөө дураа гутанхай ,булта таража ябашоо. Ямаршье өөрын эрхэгүй, нэгэдэлэй захиргаан доро ажаллаха аргагүй фермернүүд хэды тэмсэл ябуулбашье, үнөөхи архангельскын эрэдэл эгсэ шулуун хана мүргөөд үлэшоо. Хуушанайнгаа гуримhаа үшөө хахасаагүй, хахасахашье дурагүй Василий Стародубцев мэтын хүтэлбэрилэгшэдэймнай гэмээр арендаторнуудай, фермернүүдэй, кооператорнуудай хүдэлөөн hүнөөгдэжэ байна бэшэ аал?

СССР-эй Арадай депутадуудай съездэдэ 417 депутат-аграрнигуудай (бултадаа шахуу хүдөө ажахын үйлэдбэриин хүтэлбэрилэгшэд байха) гар табилгатай хандалгыень газетэнүүдтэ уншаhан, шэнжэлhэн байхабди. Теэд энэ хандалга соогоо өөрынгөө hанамжые эдэ депутадуудай бодол байдалhаа ташха ондоогоор, зондо дүтэрхыгөөр бэшэжэрхёол! Тусхайлбал, таряашадай урдынхидаал газартай болоогүй байhаар. Бүхы орон дотороо элдүүриин газарые бүридхэлдэ абажа, үри шэридэ дарагдаhан предприятинуудhаа газарыень буляажа абаад, нютагай Соведүүдтэ дамжуулан үгэе. Нютагай Соведүүд даажа абаhан газараа тусхай конкурсоор колхоз, совхозуудта, арендатор, кооператорнуудта, таряашадай гэр бүлэдэ, фермернүүдтэ хубаарилан үгэг лэ. Манай ороной эрхэ байдалда колхоз, совхозууд, кооперативууд, таряашадай ажахынууд зэргэ оршон байха ёhотой, байхааршье гээшэ. Эдэнэрнай хоорондоо бүрин эрхэтэ хуулиин болон экономическа адли тэгшэ байдалай гуримаар мүрысэг лэ гэжэ бэшэhэниинь мүнөө үеын эрилтэтэй аргагүй таараалдана. Хандалга соогоо иигэжэ бэшэhэн аад, бодото дээрээ колхоз, совхозуудаа аршалан хамгаалха (хэнhээ хамгаалха юм?!) тухай шууяа гаргаhыень баhал ойлгохын аргагүй.

Анханда түби дэлхэй дээрэ аса, хүрзын бии болгогдоhоной удаа таряашад газар элдүүрилээ бэшэл даа. Ушар иимэhээ таряашадай ажахынуудые бүрүүшээгшэднай түрүүлэн таряашанай ашаглахаар машина, техникын бии болоhоной hүүлээр фермерэй, таряашадай ажахынуудые байгуулхаар hанамжална гү?

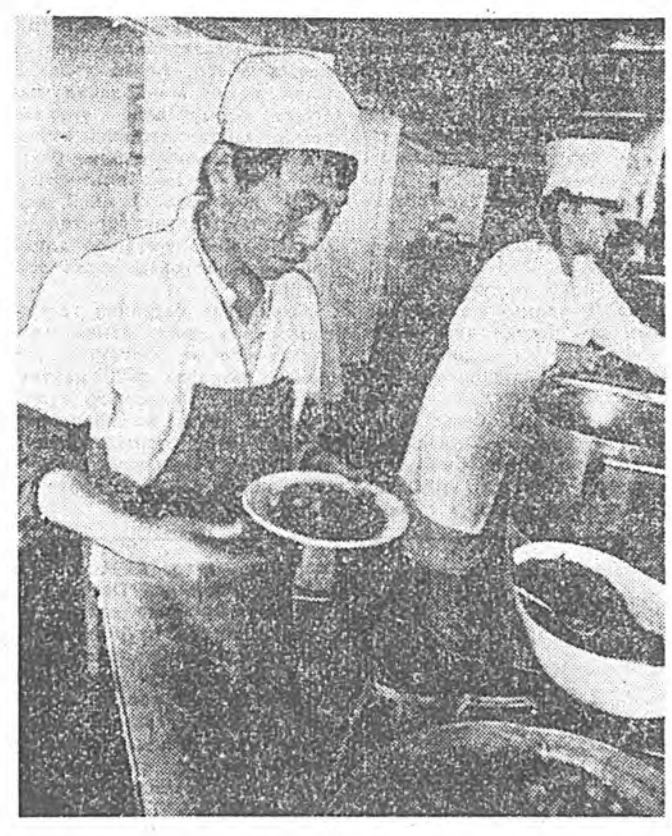
Хүдөө нютагуудтамнай уран гартай ухаалан зохёогшоднай үшөө таража ошоогүйл. Мүнөө олохон газарта өөрын ухаалан зохёожо суглуулhан багахан техникэ бии гээшэ. Жэшээлбэл, Баргажанай-Адаг hууринда тон багахан аад, яhала шадалтай тракторай, Дунда Бүхэндэ ашаанай бага хэмжээнэй автомобилиин үйлсөөр ябахыень харахадаа хүнүүд гайхахая болинхой юм. Эдэмнай заводhоо бэшэ, харин хэрэглэмжэhээ гаргагдаhан, түмэр түдэгэдэ тушаагдахаар хаягдаhан машина, техникэ сооhоо нэгэ-нэгэ запас частьнуудаар суглуулагдажа бүтээгдэhэн байха. Иимэшье баян түмэр түдэгын хаядаhатай байhамнай уран гартай ухаалан зохёогшодто туhатай байба бшуу.

Хорёод жэлэй туршада үргэлжэлжэ байhан «Таанад энээниие хэжэ шадахат» гэhэн телевизионно дамжуулганууд уран гартай ухаалан зохёогшодто яhала туhатай зүбшэл заабари үгэжэ болоо. Энэ үе соо сэнхир экрандамнай эдэнэй суглуулжа бүтээhэн ямар техникэ харуулагдадаггүйб даа. Зүгөөр энэ «бүтээлыень» дэмжэжэ, hайшаагдаhыень шэлэжэ, промышленна аргаар үйлэдбэрилэн гаргаха нэгэшье предприяти мүнөө хүрэтэрөө үгы байгаа. Энэл халагламаар. Арадай дунда мүндэлhэн дундаршагүй баялигтаа анхарангүй, бага хэмжүүрэй трактор, техникэ шэнээр ухаалан зохёожо гаргаха тухай мүнөө хэлсэжэ байхадаа яанабибди. Магад эндэ гансашье промышленна предприятинуудай конструктор-мэргэжэлтэд бэшэ, мүн министерство, захиргаануудай хүтэлбэрилэгшэд хаалта хэдэг байгаа ха гү?

А. ДЕРИГЛАЗОВ,
экономикын эрдэмэй кандидат.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ХИТАД ТОГООШОДОЙ ШЭ[illegible]

hүүлэй жэлнүүдтэ республикынгаа хүн зониие огородой элдэб зүйлэй эдеэгээр дүүрэнээр хангахын тула илангаяа ниислэл хото — Улаан-Үдэ шадархи ажахынуудта горитойхон хүдэлмэри ябуулагдажа захалаа бэлэй. Жэшээлбэл, Загарайн районой Үнэгэтэйн үрэжэмэсэй, овощой заводой болон Онохойн совхозой үндэhэ hуури дээрэ Үнэгэтэйн агропромышленна үйлэдбэриин нэгэдэл байгуулагдажа, эдэнэй үйлэдбэрилhэн огородой элдэб зүйлэй эдеэ бүйлүүлан болбосоруулжа, хүн зондо худалдажа хангахаар «Үдэ» агрофирмэ мүндэлөө бэлэй. Энэ фирмын бии болоходоо хойшо Улаан-Үдэ городто, мүн дүтэ шадарай районуудай түб hууринуудта бүйлүүлан болбосоруулагдаагүй овощ худалдаха магазинууд олошорhон байха юм. Зүгөөр горплодоовощторгын мэдэлэй харьяата магазинуудтай зэргэ оршодог худалдаа наймаанай эдэ предприятинуудта гол түлэб манай республикын байгаалиин эрхэ байдалда таригдажа хуряагдаhан огородой эдеэн табигдадаг байгаа.

Удаань овощ ехээр ургуулжа, хүн зоной эрилтые дүүрэнээр хангаха зорилготойгоор дурсагдагша нэгэдэлдэ хүршэ Хитад оронhоо хүдэлмэришэдые урижа, дүй дүршэлыень халан абахаар шиидээ юм. Тиин мүнөө Үнэгэтэйдэ Хитадай Арадай Республикаhаа тусгаар хэлсээ баталжа ерэhэн бүлэг хүдэлмэришэд үбэлэй теплицэнүүдые барихын хажуугаар олон зүйлэй огородой эдеэ ургуулжа, дурсагдагша агрофирмын магазинуудта элбэгжүүлбэ.

Анханда үгэрсэ, мангир, морхооб, свекло болон гарайнгаа табан хургаhаа олон бэшэ тооной огородой эдеэгээр хангагдадаг байhан магазинууд соомнай нэмэжэ хэдэн арбаад зүйлэй овощ худалдагдадаг болоо. Огородой эдеэнэй олон зүйлэй болоходо энээгээр ямар хоол бэлдэхэ байhанаа огто мэдэхэгүй байhамнай мүнөө элиржэ, магазинда оруулагдаhан баклажан, спаржа, бобы болон бусад овощ хүн зондо хэрэглэгдэнгүй хэбтэжэ, гутажа, шанараа муудажа захалаа юм. Гадна теплицэдэ таригдадаг хитадай сортын ута гонзогор үгэрсэ манай эндэхи байгаалиин эрхэ байдалда ургадаг плантациин богонихон үгэрсэhөө шанараараа бирагүй гэhэн тобшолол зоной дунда таранхай ааб даа. Тиимэhээ плантацида таригдаhан үгэрсын элбэгжэхэдэ үнөөхи хитадаймнай сортын үгэрсэ хэрэгсээгдэнгүй, магазин соогоо гутажа захалдаг муутай.

Горплодоовощторгын баазада ажалладаг хүдэлмэришэдые халуун эдеэгээр хангадаг арбан гурбадахи столово соо гурбан үдэрэй туршада үргэлжэлhэн хитадай тогоошодой бэлдэhэн эдеэ хоолой выставкэ-ярмаг олондо hонирхогдон угтагдаа. Эндэ гол түлэб манай нютагай байгаалиин эрхэ байдалда ургуулагдаhан огородой эдеэгээр, бага зэргэ шубуунай, гахайн, үхэрэй, хониной мяха холилсоhон захагүй олон зүйлэй эдеэ хоол хүн зондо харуулагдажа худалдагдаа.

Олоной үзэмжэдэ табигдаhан эдеэ хоол соонь хүнүүдэй хэрэгсээхэгүй үнөөхи хитадаймнай сортын ута гонзогор үгэрсөөр арба гаран янзын эдеэн бүйлүүлэгдадаг байбал даа. Үгэрсөөр салат хэхэhээ гадна элдэб ондоо овощтой, мяхантай холижо, шаража, булажа, уураалда шанажа, бусалгажашье бэлдэhэн эдеэн бии байгаа. Тиихэдэ мяхантай юун холигдоногүйб даа. Одоол гайхалтай. Амталхада мяханайнь амтан ургамалай шэмэ шүүhэндэ булигдаагүй, биил байха юм.

Спаржа, баклажан магазинуудта элбэг болсо. Теэд энээгээр ямар эдеэ хоол хэдэг бэ гэжэ хүн бүхэн мэдэхэгүй байна. Хитадай тогоошод энээниие шанаад, шараад, гансашье хүйтэн шанартай бэшэ, мүн халууншье эдеэ бэлдэхэ байhанаа харуулаа. Тэрэшэлэн капуста, помидор, чеснок, свекло, морхооб болон манай эндэ ургадаг огородой бусад эдеэгээр 25—28 янзын эдеэ хоол бэлдэхээр байба.

Үнгэржэ ерэхэдээ юрын хониной мяханшье ондоохон амтатайгаар шанагдадаг байха юм. Хэрбээ буряадууд шүүhэтэйхэн байг гээд түргэн бусалгажа болгоhоор абадаг hаань, ородууд, казахууд яhанhаа hалатарнь шанажа абадаг ааб даа. Харин, Хитадай тогоошод эдихэдэ зохид, зөөлэн байхаар шанажа бэлдэнэ.' Тиихэдээ уhан соонь түрүүлэн бүхы дабhа, горчица, перец болон амта оруулха бусад нэмэлтэнүүдыень зохид соонь хэжэ бэлдэhэнэй удаа мяхаяа шанадаг байна.

Дурсагдагша выставкэ-ярмагта манай эндэ таригдадаг овощ хэрэглэжэ, хорёод янзын эдеэ хоол бэлдэхэ байhыень харуулжа худалдаа. Тиихэдээ үдэр бүхэндэ эдэ эдеэниинь дабтагдаагүй, хубилгагдажал байгаа юм.

Эндэ орожо, халуун, хүйтэн эдеэень амтархан эдижэ гараhан хүнүүд тусхай дэбтэртэ өөрынгөө hанамжануудые бэшэхэдээ, бултадаа, хитадай тогоошодто hайниие хүсэhэн, баяр баясхалангаа мэдүүлhэн байгаа hэн. Мүн эндэнь дурадхалнууд олон. Жэшээлбэл, «Улаан-Үдэ городтохи кооперативна кафе, столовонуудые хитад тогоошодто арендээр үгэбэл, нилээд туhа нэмэритэй hэн» гэжэ нэгэн бэшэнхэй. «Бидэ эндэ хоолодог гээшэбди. Урдандаа эндэ эдеэниинь тон муу hэн. Эндэ выставкэ үнгэргэhэниинь hайн. Хойшодоо hургаал болохол. Мүнөө ташха ондоо. Хододоо иимэ байhай гэжэ хүлеэнэбди» тээд 24-дэхи магазинай наймаалагшад тэмдэглэл хэнхэй. «Иимэ ахир үсөөн зүйлэй овощоор иимэ олон янзын эдеэ хоол амтатайгаар бэлдэхэ гээшэ шадабари шэди байнал даа. Хитадай кухни тухай уншаhан, дуулаhаншье аабзаб. Теэд нюдөөрөө хаража, өөрөө амталхадаа үшөө дахин гайхабаб» гэжэ баhа нэгэ хүн бэшэнхэй байна. «Хитадай тогоошодой бэлдэhэн эдеэе манайхинтай зэргэсүүлхын аргагүй. Манай столовонуудта эдеэ бэлдэхэ технологи даншье hаа ахир юм гү, ороходоо үнэрhөөнь бөөлжэхэ дуран хүрэдэг лэ. Харин эндэ тиимэ бэшэл» гэхэ мэтын тоогүй олон тэмдэглэлнүүдые тэрэ дэбтэр соонь унщанабди.

Саашань эмхидхэлэйнь талаар хэдэн үгэ хэлэлтэй. «Үдэ» агрофирмын директор М. А. Ефимовтэй уулзажа хөөрэлдэхэдэмнай:

— Энэ выставкэ-ярмагые нэгэл зорилготойгоор — манай эндэхи байгаалиин эрхэ байдалда ургуулhан овощоор хэды олон зүйлэй, шэмэ, шанартай, амтатайшье эдеэ хоол бэлдэхээр бэ гэжэ хүнүүдтэ—худалдан абагшадтаа харуулха гэhэн бодолтойгоор үнгэргөө hэмди. Эмхидхэхэhээ урид таарамжатай зохид столово бүхы город соогуур бэдэрээбди. Олдоогүй. Манда олон зоной субадаг газарта, городой түбэй столовонуудай нэгэндэ эмхидхэбэл, аша үрэтэй байhан ааб даа. Теэд

столовонуудай нэгэд[illegible] тын хүтэлбэрилэгшэд [illegible] радхалые дэмжэхэ[illegible] дуулахашье дурагүй б[illegible] гэржэ ерэхэдээ хоёрд[illegible] тэмнай выставкэ-ярма[illegible] бан үдэр үргэлжэлхэ[illegible] матай байгаа) хаагты[illegible] наа, зангаа ха юм. Хэ[illegible] жээ hаань, трестhээ [illegible] лон бусад продуктнуу[illegible] жэ абаха байгаабди. [illegible] дэ шубуунай, гахайн, [illegible] мяха город шадар[illegible] нуудhаа худалдажа [illegible] тай болообди. Выста[illegible] дэhэн үдэр трестын үй[illegible] даагша мэргэжэлтэн[illegible] Дахяад хүн ерээгүй[illegible] hонирходоггүй байна[illegible] гэжэ Михаил Абрам[illegible] хоронгёор хэлээ hэн[illegible]

Столовонуудай трест[illegible] бэрилэгшэд энэ вы[illegible] магhаа юундэ дураа[illegible] шэб? Магад хитад то[illegible] шанартай, амтатай, [illegible] эдеэгээр бидэнэй нэ[illegible] доошолуулха гэжэ[illegible] Ямаршье үлүү түлбэ[illegible] хитад кухниин бүхэ[illegible] ли өөhэдынь мэдэл[illegible] соо эмхидхэгдээд ба[illegible] хын сагта технологи[illegible] луулжа, хаража hо[illegible] эльгээгээгүй. Агрофи[illegible] салдаа хэжэ, ман[illegible] хэлсээ баталангүй вы[illegible] маг эмхидхэбэт гэжэ[illegible] тахадаа дурсагдагш[illegible] хүтэлбэрилэгшэд т[illegible] ахир ухаатай гээшэ [illegible] хуулитаар хэлсээ ба[illegible] хитад тогоошодhоо[illegible] рин трестынхид тэд[illegible] hэн ажалайнь, хару[illegible] дүршэлэйнь түлөө[illegible] түлбэри түлэхэ ёhо[illegible] столовонуудай трес[illegible] ядаhан ехэ валюта[illegible] гү?

Албан хойрог ябаа[illegible] лай хорото, хохидо[illegible] hаа уламжалан үнд[illegible] улам доройтожо ба[illegible] ноо элеэр харагд[illegible] эдеэ хоолой шанар[illegible] жаруулха талаар [illegible] жээнүүд али зэргээ[illegible] дэнэб гэжэ эндэ[illegible] Иимэ гутамшаг му[illegible] далнуудые үндэhөө[illegible] хын тула республи[illegible] нистрнүүдэй Соведэ[illegible] hагай хүдэлмэрилэг[illegible] хэмжээнүүдые аба[illegible] нэбди.

Вл. Ж[illegible]

ЗУРАГУУД ДЭЭ[illegible] фирмын директор [illegible] чун. II разрядай то[illegible] Гуйлинь. Залуу тог[illegible] Минюань.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВ[illegible]

ШЕФҮҮД ТУҺАЛНА

Кабанскын хэлхээ холбооной узелай коллектив үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ, овощ, ороохо таряа хуряаха халуун хаhын эхилхэдэ, районой колхоз, совхозуудта али болохо туhа хүргэдэг заншалтай. Кабанскын шубуунай фабрикын Колесовско отделенидэ тэдэнэр ошожо, овощ харууhалжа, хуряажа ерээ. Узелай гушаад хүдэлмэрилэгшэд хэдэн бүлэгтэ хубааржа, ээлжээгээр ерэжэ хүдэлөө. С. Никонов, Е. Соколовский, Н. Трухина ажаллаhан байха юм.

Фабрикын хүдэлмэрилэгшэд шефүүдээ халуун эдеэ хоолоор хангаа hэн. Мүн зэр зэмсэгүүдээр туhалаа. Иигэжэ оролдолго гаргажа байхадань, узелай хүдэлмэрилэгшэд бүтээсэтэйгээр хүдэлжэ, үгтэhэн даабариие урагшатай дүүргэжэ шадаа.

«Селенгапромстрой» трестын, «Бурятфермаш» нэгэдэлэй Селенгинскдэхи машина бүтээлгын заводой хүдэлмэришэд «Шергинский» совхоздо ошожо, овощой ургаса хуряалсаа, үбhэ тэжээл бэлэдхэлсээ. Тус совхозой парткомой секретарь А. Мухинай хэлэhэнэй ёhоор шефүүд үгтэhэн даабариияа амжалтатай дүүргээ.

М. СУТУРИН.

Совет орон дотор

МОСКВА. Дэлгүүрэй экономикын мүндэлжэ байхада совет предприятинууд өөhэдынгөө продукциие олондо мэдээжэ болгохын тула оролдохо ёhотой болоно. Советскэ Союзай хото городуудаар заводой машинануудай урилдаа эмхидхэхые ЗИЛ-дэ шиидхэhэн байгаа. «ЗИЛ-90» гэhэн автоурилдаанда туршагдаhан ашаанай машинануудhаа гадна, шэнэ янзын дизельнэ машинанууд хабаадаха юм. Тэдэнэй замууд Смоленск, Пензэ, Петровск ба Рязань хотонуудаар үнгэрхэ ёhотой.

КОМСОМОЛЬСК-на-АМУРЕ. Нютагай «Амурсталь» завод үнэтэ саарhа худалдажа эхилэнхэй. Гансашье энэ бэшэ, мүн хотын бусад предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд 50-hаа 1000 түхэриг хүрэтэр сэнтэй акцинуудые худалдажа абаха аргатай. Акцинуудые худалдажа олдоhон мүнгэн үйлэдбэриие hэльбэн шэнэдхэлгэдэ, социальна hалбари хүгжөөлгэдэ хэрэглэгдэхэ байна.

НУКУС. Каракалпак хэлэ бэшэгэй түүхэдэ түрүүшын синонимуудай ,словариие нютагай «Каракалпакстан» хэблэл барлан гаргаа hэн. Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат М. Календерев тэрэниие бэлдэhэн байгаа. Словарь соо 5 мянган шахуу үгэ үгтэнхэй. Тайлбаринууд соогоо автор Каракалпак хэлэнэй синонимуудай онсо шэнжэнүүд тухай тодорхойгоор бэшэнхэй. Автономито республикын дунда hургуулинуудай hурагшадта, багшанарай училищинуудай ба дээдэ hургуулинуудай студентнэртэ тус словарь шухала г.особи болоожо үгэхэ юм.

ОДЕССЭ. Британиин судоходно «Принцесс Крузес» компаниин хүнүүдые зөөдэг шэнэ «Краун принцесс» суперлайнерай штурманай карта дээрэ Ялта ба Одессэ хотонууд түрүүшынхиеэ оруулагдаа юм. Суута архитектор Ренцо Пиано гэгшын проектээр баригдаhан лайнер 250 шахуу метр ута, 60 шахуу метр үндэр юм. Нёдондо жэлэйхиhээ гурба дахин олон гадаадын суднанууд мүнөө жэлдэ Одессэ хүрэхэ ёhотой.

ЭЛИСТЭ. Хальмагай Городовиковско районой «Южный» совхозой коллектив өөрынгөө мүнгэн зөөрэзр ба өөрынгөө хүсөөр хүсэд оньhожоруулагданхай хирпиисын завод барижа, барилгын талаар ехэ арга боломжотой болоо юм. Тэндэ халаан соо 25 мянган хэhэг хирпиисэ үйлэдбэрилэгдэхэ. Шэмэглэлгэдэ хэрэглэгдэхэ хирпиисэ үйлэдбэрилхэ үшөө муфельна пеэшэн тогтоохо гэжэ шиидэнхэй. Мүнөө дээрээ иимэ хирпиисэ ондоо регионуудhаа зөөдэг юм. Республикада барилгын материалнуудые үйлэдбэрилгэ хүгжэжэ байгаа барилгын индустриин эгээл hулаар хүгжэнги hалбаринуудай нэгэниинь болоно. Тиимэhээ хирпиисэ үйлэдбэрилхэ талаар али бүхы үүсхэл дэмжэгдэдэг юм.

ПЕТРОЗАВОДСК. Карелиин ой модо ургуулагшад хасууриин үрэhэ хүрэнгэ ехээр суглуулжа абаба. hаядаашье иимэ ехэ үрэhэ хүрэнгэ суглуулаагүй юм. Карелиин олон мянган зон сүлөөтэй сагтаа энэ хэрэгтэ хабаадалсаа. Хасууриин мянган тонно борбоосгой болбосоруулhанай эсэстэ 80 тонно эрхим шанартай үрэhэ хүрэнгэ абтаа. Энэнь автономито республикын ой модо ургуулагшадта хэдэн жэлдэ хүрэхэ ёhотой. Эрхимүүдэй нэрэнүүд нэрлэгдээ. Тэдэнэр «Москвич» түхэлэй автомобильнуудые ээлжээндэ байнгүй худалдажа абаха эрхэтэй болобо.

МОСКВА. Лихачевой нэрэмжэтэ эндэхи автозаводой мэргэжэлтэд бааза бэлэн болгоhон тормоз хэбсэргэжэ эхилбэ. Заводой конструкторска болон туршалгын хүдэлмэриин управленидэ иимэ тормоз зохёоhон юм. Тормозой шэнэ түхеэрэлгые үйлэдбэрилгын гол булюу талань юун болоноб гэбэл, материальна нөөсэнүүдэй гаргашые бага болгохо, хэдэн арбаад хүдэлмэришэдые сүлөөлхэ арга олгоно. Кадрнуудай ехээр дуталдадаг заводто энэнь шухала юм.

КЕМЕРОВЭ. Баруун Сибириин урда хубида үни заяанhаа хойшо ажаhуудаг үсөөн тоотой телеут арадай аман зохёолнууд Кузбассай соёлой шухала хубинь болонхой. «Телеудуудые hэргээлгэ» гэhэн бүлгэмэй гэшүүд наhатай хүнүүдhээ тэдэниие бэшэжэ абаад, ород хэлэндэ оршуулаа hэн. Иимэ арадай юрөөлнүүдые, онтохонуудые, үльгэр домогой хэhэгүүдые хуудаhануудтань толилхыень нютагай газетэ, журналнууд зүбшөөгөө hэн. Мүнөө дээрээ элдэб архивуудта, научна библиотекэнүүд болон энгэй хүнүүдтэ хадагпагдажа байдаг телеут арадай аман зохёолые тус бүлгэм суглуулхаар хараална. Энэ арадай хэлэ бэшэгые hэргээхэ гээд тэрэнэй түсэбүүдтэ бэшэгдэнхэй.

ПЕНЗЭ. Электронно тоолон тодорхойлхо техникын нютагай нэгэдэл нарижуулан hайжаруулагдаhан тусхайта түрүүшын бүлэг компьютернүүдые бэлэн болгоо. «Сура» гэhэн бишыхан компьютерые hуралсалай хэшээлэй үедэ, бухгалтернуудай тоо бүридхэлгэдэ хэрэглэжэ болохо юм. Мүнөө жэлдэ тус нэгэдэл 200-hаа үсөөн бэшэ иимэ ЭВМ-үүдые хэрэглэгшэдтэ эльгээхэ ёhотой.

БРЯНСК. Спид үбшэн сарэха областной түб эндэ нээгдэнхэй. Аюултай үбшэнэй вирус тодорхойлхын тула эндэ үдэр бүри 800 хүнэй шуhа шэнжэлжэ болохо юм. Тус түб орондо бүтээгдэhэн түхеэрэлгээр хангагданхай. Гэбэшье мэнэ hаяар гадаадын оронуудай техникэ орожо эхилхэ ёhотой. Тэрэниие худалдажа абалгада

ЧЕЛЯБИНСК. Об[illegible] ургаса хуряалгы[illegible] байдал тогтоогдо[illegible] диум ба арадай [illegible] областной Соведэ[illegible] иимэ шиидхэбэри [illegible] гаса гээлтэ хорол[illegible] гүй хуряажа аба[illegible] ластной, городско[illegible] но тусхай комите[illegible] лагданхай. Ямар [illegible] зургаанда хабаа[illegible] hаань дулдыдангүй[illegible] ша коллективууд[illegible] рилэгшэдые ба [illegible] никэ хуряалгын [illegible] хабаадуулха, хари[illegible] рай тохёолдоо hа[illegible] тинууд болон эм[illegible] дай хүдэлмэрии[illegible] эрхэ тэдээндэ о[illegible]

МАРИУПОЛЬ ([illegible] ласть). Нютагай т[illegible] водhоо Молдави[illegible] ургуулагшадта 5 т[illegible] нууд эльгээгдээ. [illegible] гэдэ ба автомоби[illegible] хабсаргагдадаг бү[illegible] нууд плантацину[illegible] виноград бүрин [illegible] хэ арга олгохо [illegible] прияти тэдэниие [illegible] бэрилхэ гэжэ хар[illegible]

ПЕРМЬ. «Мото[illegible] гэhэн эндэхи нэг[illegible] альна хэмгаал[illegible] най хүдэлмэри[illegible] шэнэ тушаал б[illegible] юм. Дэлгүүрэй [illegible] шэлжэн орохсёо [illegible] раа, саг зууpаар [illegible] үлэхэ гү, али ма[illegible] лаар хохидохо хү[illegible] то дээрэнь дэмж[illegible] разлна. Предпри[illegible] багатай 150 гара[illegible] лэгшэдэй бүлэ[illegible] дээ. Нэгэдэлдэ п[illegible] шье мартагдаагүй[illegible] hабарилха, ажаhу[illegible] хангаха, эдеэ х[illegible] асарха талаар [illegible] хэлсээнүүд урда[illegible] рилэгшэдтэй бат[illegible]

ГЭРНҮҮД БОДОНО

hүүлэй жэлнүүдтэ Загарайн районой түб тосхон үргэн, томо болоожо байнхай. Улаан-Үдэ ошоhон харгын хажуугаар байрын шэнэ гэрнүүд баригдажа, хэдэн үйлсэ бии болоо.

Загарайн заhабарилга-барилгын участогай бригаданууд эндэ гэрнүүдые барина. Е. В. Шабановай хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив хоёр бүлын байха гэрэй барилга эндэ дүүргэжэ байна. Тус бригадын гэшүүд бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллажа, РСУ дотор дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ түрүүлнэ. Эндэ оройдоол 5 хүн хүдэлдэг юм. Эдэ хэд бэ гэбэл, И. Корнаков, С. Корнаков, Н. Очиржапов, А. Литвинцев гэгшэд болоно. Участогай хүтэлбэрилэгшэдэй мэдүүлhэнэй ёhоор энэ коллектив соо ажалай журам хазагайруулха, муу шанартайгаар хүдэлхэ ушар үзэгдэдэггүй юм.

И. С. Лапшинай ударидадаг бригада 18 бүлын байха гэрэй барилга хэнэ. Энэ объект намагтай газарта бодхоогдоно. Тиимэhээ сантехническэ хүдэлмэри эндэ хэхэнь хүшэр болсо hэн. Гэбэшье бригадын гэшүүд оролдосо гаргажа, эдэ бүхы хүдэлмэри hайн шанартайгаар ,хэжэ дүүргэжэ байна.

Г. ДОРЖИЕВ.

Советүүдэй хүдэлмэри

ЖАРГАЛ ӨӨРЫМНАЙ ГАРТА ГҮ?

...хэдэг байһан юм. Хаана ан амитан олон байнаб, тэндэл отогоо табижа, эвенкнүүд агнуури хэдэг һэн. Жэлэй дүрбэн сагта ото агнуури хэжэ олзотой омогтой сэдьхэл дүүрэн ябадаг бэлэй. 30-аад онуудаар Хойто-Байгалда колхозуудые эмхидхэжэ эхилхэдэнь, булта эвенкнүүдые Душкачан, Уоян, Холодная, Томпа нютагуудта суглуулжа, модон гэрнүүдтэ оруулһан, һургуулинуудта һургажа эхилһэн юм.

Эвенкнүүд мүнөөшье хүрэтэр энэ байдалдаа дадажа ядажа байнхай. Тиимэһээ Хойто-Байгалай районой эвенкнүүдэй тоо ехэ олошорногүй. XX зуун жэлэй эхин багта Хойто-Байгалда Чильчигирэй, Киндигирэй, Шемагирай уг гарбалтанай 1200 эвенк бии байһан юм. Мүнөө Хойто-Байгалда 500 эвенк ажаһууна. Зарим эвенкнүүд һургуули үзэжэ, ондоо хотонуудаар, һуурин, посёлогуудаар таража ошонхой гээшэ ааб даа.

Шемагирай уг гарбалтанай эвенкнүүд ехэ үсөөн болонхой. Урдандаа эдэнэр ехэ бэрхэ ангууша зон байгаа. Колхоз, совхозуудай эмхидхэгдэжэ эхилхэдэ, Шемагирай уг гарбалтанай олонхинь Яхадай АССР гаража ошоһон юм.

Чильчигирэй уг гарбалтанай эвенкнүүд мүнөө Уоян нютагта ажаһууна ,ажаллана. Эндэмнай 190 эвенк бии юм. Эдэнэй олонхинь «Уоянский» гэжэ госпромхоздо ажаллана. Зарим эвенкнүүд БАМ-ай барилгын организацинуудта ажаллана. Хори гаран эвенк хүдэлмэригүй мини зайгуултажа ябана. Эдэнэртэ буу һомо, гүльмэ губшуур үгэбэл, зондо, өөһэдтөөшье ашатай туһатай юумэ хэхэ байгаа бшуу.

Манай Уоян нютагта урдань Калининай нэрэмжэтэ колхоз бии байһан юм. Энэ колхозой гэшүүд эвенкнүүд таряа, овощ ургуулдаг, загаһа, ан олзоборилдог бэлэй. Ажал хэдэггүй хүн гэжэ үгы һэн. Бидэ 5 гектар газарта хартаабха, 40 гектар газарта шэниисэ ургуулжа барag һайн ургаса абадаг байгаабди. Гектарһаа дунда зэргээр 140 центнер хартаабха, 12—13 центнер шэниисэ хуряадаг һэмди.

Оро, халтар хара үнэгэ үсхэбэрилдэг, үхэр мал баридаг байгаабди. Булта дaa хэхэ ажалтай, эдихэ мяхатай, загаһатай һуугаабди. Ангуушаднайшье олзотой, омогтой юумэд ойһоо бусадаг байгаа гээшэ ааб даа. Зарим жэлнүүдтэ Калининай нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд миллион түхэригэй сэбэр олзо оруулдаг һэн.

Ажалша бэрхэ хүнүүдшье олон байгаа һааб даа. Татьяна Яковлевна Тулбуконова 1955 ондо 250 оротой фермэ тушаажа абаһан аад, богонихон сагай туршада тэдэнэйнгээ тооё 1200-да хүргөө бэлэй. Татьяна Яковлевна үүсхэлшэ бэрхэ, үнэн сэхэ ажалша хүн байһан юм. Орын үүлтэр һайжаруулха талаар аргагүй ехэ хүдэлмэри хэдэг байгаа. Тиигэжэ 100 ороһоо 70—80 тугал абадаг бэлэй. Татьяна Тулбуконова Хойто-Байгалда оро үсхэбэрилхэ арга боломжын бии байһаниие бодото дээрэнь харуулжа шадаһан юм. Тэрэ эрхим түрүү ажалай үльгэр жэшээ харуулжа шадаа. Энэ баатаршалгынгаа түлөө Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаһан байха юм.

Манай Калининай нэрэмжэтэ колхоздо мэргээр буудадаг бэрхэ ангуушад олон бии һэн. Тэдэнэй нэгэн Варвара Осиповна Логина мүн болоно. Варвара ямаршье эрэшүүлһээ олоор ан барижа, бараниинь гүрэндэ тушаадаг бэлэй. Агнууриин хаһа сагта 30 булга, 400 хэрмэ, һолонго, үнэгэ баридаг бэлэй. Варвара Осиповна Хойто-Байгалай тон бэрхэ ангуушадай нэгэниинь байһан юм. Варвара Осиповна булга, хэрмэ, һолонго барихынгаа хажуугаар баабгай, зэрлиг оро, хандагай алажа, мяхыень колхозойнгоо гэшүүдтэ хүнгэн сэнгээр худалдадаг һэн. Иимэ Варвара Осиповна шэнги ангуушад мүнөө үгы гэжэ хэлэхын аргагүй. Биил ааб даа. Тэдэниие һургаха, хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй. Хаана тэдэниие һургаха болоно гээшэб?

Һургуулинуудай программа хубилгаха хэрэгтэй гээд һанагдана. Булта үхибүүдтэ физикэ, хими үзүүлхэ гээшэ буруу хэрэг. Үхибүүдые багаһаань ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ шухала. Эвенк үхибүүд мүнөө ан амитадые илгаруулхаяа болижо байна. Алиниинь шоно гээшэб, алиниинь үнэгэн бэ гэжэ арай шамай илгаруулдаг байха юм. Урдань эвенк үхибүүд ангай мүр хараһаар лэ, үни гаража ошсо гү, али зэргын ехэ бэетэй арьяатан гээшэб, сухалтай гү, али аглин номгон абари зантай ан гү гэжэ мэдээдхидэг байгаа.

Эвенк үхибүүдые багаһаань агнуурида һургаха хэрэгтэй. Холодныи дунда һургуулиин багша Виктор Ганюгин район дотор эгээл түрүүшынхиеэ һургуулиин үхибүүдэй үйлэдбэриин һуралсалай участок эмхидхэбэ. Эдэнэр ан агнаха, загаһа олзоборилхо хүнгэн бэшэ ажалда дүршэнэ. Багша В. А. Ганюгинай хүтэлбэрилдэг участогай үхибүүд хоёр баабгай, 40 хэрмэ, 70 центнер загаһа барижа, нютагайнгаа зондо хямда сэнтэй мяха, загаһа худалдаа.

Һургуулиин үхибүүд олоһон мүнгөөрөө буу, һомо, гүльмэ, губшуур, онгосо худалдажа абаа. Минии һанахада, ехэ зүб юумэ В. А. Ганюгин эхилбэ гээшэ. Энэ дүй дүршэлые бэшэшье һургуулинуудта нэбтэрүүлхэ шухала гээд һанагдана. Бидэ үхибүүдээ багаһаань ангуушанай хүнгэн бэшэ мэргэжэлдэ һургаа һаа, ерээдүйнгөө халаан тухай һанаагаа зобохогүйбди. Ангуушад, оро үсхэбэрилэгшэд, загаһашад залуушуулай дундаһаа олоор урган гараха болоно бшуу.

Мүнөөшье манай Уоян һууринда Варвара Логина шэнги бэрхэ ангуушад, Татьяна Тулбуконова шэнги үүсхэлшэ орошод олон байха һэн. 70-аад онуудаар дээрэһээ ехэ шанга захиралта орожо, манай Калининай нэрэмжэтэ колхоз хаагдаһан юм. Оронуудыемнай, халтар хара үнэгэдыемнай Кумора нютаг абаашаа бэлэй. Тэрэ гэһээр хартаабхашье, шэниисэшье ургуулхаяа болинхойбди. Сабшалан, таряалангай газар сүм һөөг модондо дарагдажа, орхин орхигдонхой ааб даа. Эндэ хэн зэмэтэйб? Зогсолтын үеын захиран-заабарилха гурим сэхэ зэмэтэй.

Удаань манай Уоянда госпромхоз нээжэ, эвенкнүүд бүришье шахардуу байдалда ороо юм. Энэ госпромхоз эмхидхэгдэхэдээ, эвенкнүүдые хүдэлмэритэй болгохо гэһэн зорилго табигдаһан байгаа. Олон миллион түхэригэй барилга хэгдэжэ, Уоянда шэнэ посёлок ерьын бодонхой. Хубсаһа хунар оёхо мастерской, үхэр малай фермэ, захиргаан зургаанай байшан, байрын гэрнүүд эндэ олоор баригдаа.

Теэд энэ үндэр сагаан үргэн һаруул сонхонуудтай гэрнүүд соонь эвенкнүүд бэшэ, харин баруун тээһээ мүнгэн зөөри бэдэржэ ерэһэн хүнүүд ажаһууна. Эдэнэр эвенкнүүдэй эхэ, эсэгэнэрэй агнажа ябаһан газар дайда дээрэ дура зоргоороо агнуури хэжэ, байгаали бузарлана. Эвенкнүүдэй һуудал байдалые һайжаруулха хэрэгтэ һомологдоһон мүнгэн зөөри ондоо барилгануудта гаргашалагдана.

Иигэжэ эвенкнүүд 50—60 жэлэй саана баригдаһан гэрнүүд соогоо дааража, зобожо һууна. Нютагай Советүүдтэ бүхы засаг үгтэбэ гээд СССР-эй Арадай депутадуудай 1-дэхи, 2-дохи, 3-дахи съезднүүд дээрэ хэлэгдэнэ. Мүн КПСС-эй XXVIII съезд дээрэ бүхы засаг нютагай Советүүдтэ үгтэбэ гээд хэлэгдээ. Теэд нютагай Советүүд бүхы засаг гартаа абажа шадаа гээшэ гү? Үгы.

Манай Чильчигирэй сельскэ Советэй хүдэлмэри хараад үзэе. Энэ хабартаа депутадуудые һунгажа, сельскэ Советые, гүйсэдкомые эмхидхээ һэмди. Сельскэ Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр Надежда Григорьевна Богомоловае һунгаха ушартай болоо һэмди. Бидэ өөрынгөө нютагай залуу хүниие сельсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр һунгаха гэжэ шиидэһэн байгаабди.

Теэд Хойто-Байгалай райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ Н. Б. Бужинаев хүсөөр шахуу Н. Г. Богомоловае сельсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр һунгуулаа юм. Н. Г. Богомолова 1986 онһоо түрүүлэгшээр хүдэлнэ. Энэ хугасаа соо эвенкнүүдэй һуудал байдалые һайжаруулха талаар юушье хээгүй, хэхэшьегүй хүн. Иимэ түрүүлэгшэ бидэнэртэ хэрэггүй.

Өөһэдөө өөрыгөө хангаха, өөрын мүнгэтэй болохо гээд хэлсэнэбди. Тиигэжэ ехэ, багашье ажахынууд хари гүрэнтэй холбоо барисаа байгуулха гэжэ эрмэлзэнэ. Энээнэй һайн талань аргагүй ехэ. Манай «Уоянский» госпромхоз Японой фирмэтэй хэлсээ баталаа хэбэртэй. Тиишэ ой модо столжо эльгээнэ. Орондонь юу абана гэжэ һананат? Япон телевизорнүүдые, видеоаппарадуудые абаад, дундаа һэмээхэн хубаалдадаг байшаба ха юм.

Манай ой модые телевизорнүүдээр андалдаха эрхэ эдэнэртэ хэн үгөөб? Чильчигирэй сельскэ Совет гү? «Бурятохота» нэгэдэл гү? Телевизор абахын орондо хубсаһа хунар, эдеэ хоолой зүйл абажа, һууринайнгаа зондо худалдахаар яана гээшэб? Манай байгаалиин баялигаар хармаангаа дүүргэхэ гэжэ оролдодог «Уоянский» госпромхозой хүтэлбэрилэгшэд шүүмжэлэгдэхэ ёһотой гээд би һананаб.

Эвенкнүүдтэ ан үсхэбэрилхэ, ан олзоборилхо ажалыень бусаажа үгэхэ хэрэгтэй. Бидэ уһанай эрьедэ һуугаад, загаһа бариха аргагүй байнабди. БАМ-ай барилгашад Уоян, Северомуйск, Тоннельный поселогуудһаа Дэдэ-Ангара ерэжэ, дура зоргоороо загаһа барина. Хэншье энээниие хориногүй. Эвенкнүүдэй загаһа барижа эхилхэдэ, саг дары милицидэ дуулгажа, түрмэдэ һуулгана.

Манай Уоян һууринай гурбан эвенк загаһа бариһанайнгаа түлөө түрмэдэ ороһон байха юм. Саашадаа яажа һууха зонбибди, юу хэхэ болонобибди? Юрэдөө, мэдэхын аргагүй. Хойто арадуудай ассоциаци эмхидхэгдээ юм. Тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэдэйшье хээд орхиһон юумэн үгы.

Хойто арадуудай тусхай сельсовет эмхидхэхэ дурадхал бии. Манай Чильчигирэй сельскэ Соведые үсөөн арадуудай сельскэ Совет гэжэ тоолоод, эвенк үндэһэ яһатанай хүниие түрүүлэгшээр табиха, тэрээндэ туһалха болоноллди даа. Тэрээнгүйгөөр эвенкнүүдэй байдалые һайжаруулхань бэрхэтэй болохо.

И. АГДЫРЕЕВ,
60—70 онуудаар Калининай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ ябаһан ажалай ветеран.

Хүн ба үе саг

НУГАРШАГҮЙ ЗОРИГТОЙ ХҮН

(М. Н. Ринчиногой 90 наһанай ойдо)

Хүлгөөтэ ажабайдалай халуун, хүйтэн шулуунда һайса хайруулжа, нюргаяа нугылгаагүй наһажаал энэ хүнтэй уулзахада, арюун сэбэр сэдьхэл бодолой бурьялжа байһан булагай тунгалаг уһа амсаһан мэтэ байгаа бэлэй. Энэ хүн хадаа Буряад ороной хубисхалай-демократическа ба национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша Элбэг-Доржи Ринчиногой наһанайнь хани нүхэр Мария Никифоровна Ринчино болоно. Тэрэ үбгэнтэеэ сүг шэнэ Монгол ороной мүндэлэлгые хоёр нюдөөрөө хараһан, мүн зарим үйлэ хэрэгүүдтэнь өөрөөшье хабаадалсаһан байха юм.

Уг гарбалаараа корей яһанай Мария Никифоровна Благословенный һууринда (мүнөө Примориин хизаарай) 1900 оной августын 13-да түрэһэн намтартай. Арбатайхан ябахадаа, ахай абгайтаяа Эрхүү хото нүүжэ ерэһэн байна. Тэндэ гимназида орожо, дүүргэһэн юм.

Совет Россида ба Зүүн зүгтэ хүлгөөтэ ехэ үйлэ хэрэгүүдэй болложо байха үеэр тэрэ Элбэг-Доржитой танилсана. Тиин 1920 ондо Коминтернын Алас-Дурнын Секретариадта хүдэлжэ байхадаа, Элбэг-Доржодо хадамда гараа һэн.

Монгол ороной национально-сүлөөрэлгын тэмсэлдэ, хубисхалай түрүүшын хубилалтануудта Коминтернын зууршалгаар эльгээгдэһэн интернационалистнууд, тэрэ тоодо Э-Д. Ринчино тон эдэбхитэйгээр хабаадалсаа гэжэ түүхын баримтанууд гэршэлнэ. Үшөө 1915—1916 онуудта Витте гэгшын хүтэлбэрилһэн правительственна экспедицидэ хабаадалсажа, Монгол ороной олонхи нютагуудай экономическа байдалые шэнжэлһэн, Монголой уласхоорондын байдалые үзэһэн байна.

Энээнииень «Алас Дурнын Балкаанууд» гэжэ нэрэтэйгээр «Сибирь» газетэдэ толилуулһан хэдэн статьянуудынь гэршэлнэ. Эдэ статьянуудынь Монгол ороной бэеэ даанги байдалда зорюулагданхай. Тиимэһээ аха дүү арадтаа туһа хүргэхэеэ залуу революционернүүд Э-Д. Ринчиногой, Ц. Жамцараногой, бусадай уригдаһаниинь дэмы бэшэ. Мария Никифоровна баһал өөрын үүргэ дүүргэлсэһэн юм. В. И. Ленинтэй уулзалгада Сүхэ-Баатар түрүүтэй Монголой делегациие бэлдэлгэдэ, тэдэниие Эрхүүһээ Москва руу үдэшэлгэдэ М. Н. Ринчино тон эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан юм.

Мария Никифоровна 1921 ондо үбгэнтэеэ сүг Үргөө (мүнөө Улаан-Баатар) хото ерэмсээрээ, залуу республикын ниитэ-политическэ ажабайдалда эдэбхитэйгээр оролсоһон юм. 1925 оной мартын 22-то «Улаан-Баатар хотын һонинууд» соо М. Н. Ринчино Кобунэ гэжэ нюуса нэрээр статья толилуулжа, МНРП-гэй ЦК-гай дэргэдэ эхэнэрнүүдэй секци эмхидхэхэ ба монгол эхэнэрнүүдэй эмхи бии болгохо гэжэ дурадхаһан байна. Тэрээн соо иигэжэ хэлэгдэнэ: «Партиин ба профсоюзуудай гэшүүд-эхэнэрнүүд эрдэм номдо һайнаар һурадаг, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулдаг болобо. Тэдэнэр үзэг бэшэг мэдэхэгүй байдалые үгы хэхэ кружогуудта дуратайгаар ябадаг, нарай үхибүү харууһалжа һуралсалын хэшээлнүүдтэ ерэдэг, Сүхэ-Баатарай нэрэмжэтэ клубай дэргэдэхи хүгжэмэй-драматическа секцинүүдэй хүдэлмэридэ хабаадалсадаг байгаа».

1924 ондо «Ардын эрэс» газетэдэ «Ленин ба эхэнэрнүүдэй эрхэ сүлөө» гэжэ статьягаа толилуулжа, мартын 8-да Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын үдэртэ зорюулагдаһан элидхэл хэнэ. Адли тэгшэ эрхэтэй байхын түлөө тэмсэлдэ нэгэдэхыень, эрхэ сүлөөтэ шэнэ ажабайдал тээшэ эрэшүүлтэеэ сүг ябахыень эхэнэрнүүдые тэрэ урялаа бэлэй. 1925 ондо «Бусгүйчүүдийн санал» гэжэ шэмэглэгдэн гоёогдомол журнал бии болголгодо хабаадалсадаг байна.

Монгол ороной эхэнэрнүүдэй хүдэлөөндэ Мария Никифоровнагай оруулһан хубитые дэлхэйн хоёрдохи дайнай удаашье МНР-эй олониитэ мартаагүй. 1951 ондо тэрэ иимэ телеграмма абана: «Дээдын правительственна. Эрхим хүндэтэ Мария Никифоровна! Монголой арадай хубисхалай 30 жэлэй алдарта ойтой дашарамдуулан, монгол эхэнэрнүүдэй хүдэлөөнэй унинэй ажал ябуулагшадай нэгэн болохо Танда аха дүүгэй халуун мэндэ хүргэхыемнай зүбшөөтыт. Танда элүүр энхые, ажабайдалдатнай зол жаргал хүсэнэбди. Монгол эхэнэрнүүдэй комитет».

Эхэ ороноо бусамсаараа, биологой мэргэжэлдэ һурахаяа Москвагай гүрэнэй университедтэ М. Н. Ринчино ороно. Тэрэнээ 1934 ондо дүүргэжэ, СССР-эй Наукануудай академиин эрдэм-шэнжэлэлгын биологиин институтда хүдэлнэ. Тэрэ үедэ үбгэнииinь, Зүүн зүгэй арадуудай коммунис университедэй (КУТВ) профессорээр хүдэлжэ байһан Э-Д. Ринчино худал гэмнэлгээр 1937 ондо тушаагдажа, буудуулжа алуулһан байна.

Гар дээрээ гурбан бага үхибүүдтэй үлэһэн Мария Никифоровна тэрэ сагһаа эхилжэ, ехэ уйдхар гашуудал, ядарал, зоболониие үзөө һэн. «Арадай дайсанай» һамган хадаа Москва хотоһоо түргэн яба гэһэн зарлиг абаһан байгаа. Талаан тудахада, МГУ-да сүг һураһан нэгэ хүнтэй гэнтэ уулзашаһаниинь, «Курск хото ошогты, тэндэ медицинскэ институтда танилнуудни хүдэлдэг» гэжэ дурадхаа һэн.

Курскын мединститутда М. Н. Ринчиногой хэһэн ажал ябуулгые хүсэд дүүрэнээр ойлгохын тулада тус институдай олон хэһэгтэй «Медик» гэжэ газетын 1970 оной октябриин 2-ой номерто профессор З. Горбацевич, доцент Л. Моралевич, бусадай бэшэһэн «Неутомимая ровесница века» гэжэ статья сооһоо зарим буулгабаринуудые хараябди. «Бараашаг шарайтай, үндэр бэшэ эхэнэр манай институтда үдэр бүри ерэжэ, сүг хүдэлдэг хүдэлмэрилэгшэдэй болон оюутадай амаршалгада харюусаһаар гистологиин кафедра руу шэглэдэг юм. Энэ хадаа институдаймнай ветерануудай нэгэн Мария Никифоровна Ринчино мүн гээшэ. Гистологиин кафедрада гуша гаран жэл соо хүдэлөөд, наһанайнгаа амаралтада гарабашье, өөрынгөө ажабайдалые оюутадгүйгөөр, эрдэмэй хүдэлмэригүйгөөр, түрэл кафедрынгаа коллективгүйгөөр гүйсэдөөр ойлгодоггүй... Арһанай хубилалгын асуудалнуудаар һонирхоһон Мария Никифоровна арһанай хубилалгын бүридэл, клеточнэ зүйлнүүдэй хүсэ шадал тухай медицинын эрдэм ухаанда ба бодото ажабайдалда аша туһатай шэнжэлэлгын хэдэн хүдэлмэринүүдые бүтээһэн байна. Тэрэ Циглер-Максимовай онол аргые урагшатайгаар нарижуулжа, хубилжа байдаг арһанай клеточнэ бүридэлые тотальна зүйлнүүдээр шэнжэлхэ арга нээһэн юм. Тэрэнь ондоо шэнжэлэлгэнүүдтэ урагшатайгаар хэрэглэгдэһэн байха. Гистологиин эгээл үгэ буляалдаата асуудалнуудай нэгэн болохо эмбриогенезиин ба шархын шуһанай һудал, һудаһануудай хүгжэлтын арга замууд тухай асуудалаар Мария Никифоровна олон жэлэй туршада һонирхолтой шэнжэлэлгэ бэелүүлээ. Эрдэм шэнжэлэлгынгээ халуун ольһо М. Н. Ринчино өөрынгөө шабинарта дамжуулжа шадаа. Тэдэнэй зариманиинь эрдэмэй кандидадууд болоожо, туршалгын гистологиин элдэб һалбаринуудта урагшатайгаар хүдэлнэ... «Һаяхан Мария Никифоровна 70 наһатай болобо. Энэ алдарта баярэрнь, мүн ажалайнгаа намтарые эхилһээрнь 40 жэлэйнь ойгоор бидэ, нүхэдынь, сүг хүдэлдэг хүдэлмэрилэгшэдынь амаршалха зуураа кафедрынгаа хүдэлмэрээр ходо һонирхожо байдагайнь, тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадалсадагайнь түлөө Мария Никифоровнада баяр хүргэнэбди. Гайхамшагта хүндэ, оюутадай нүхэдтэ, эрдэмэй хүдэлмэрилэгшэдэ бэеын элүүрые, эдэбхитэй зохёохы ута удаан наһа эдлэхыетнай оюутадтаяа ба хүмүүжүүлһэн врачнуудтаяа, эрдэмэй хүдэлмэрилэгшэдтэй үшөөл удаан харилсажа байхыетнай хүсэнэбди».

Институтда сүг хүдэлдэг нүхэдэйнь али бүхы талаһаань үгэһэн энэ сэгнэлтэ Мария Никифоровнае тон зүб хажууһаань харуулна.

1950 ондо СССР-эй Медицинын эрдэмэй академиин Медико-биологическа отделениин дэргэдэ биологическа эрдэмэй кандидадай нэрэ зэргэдэ хүртэхын тула диссертаци хамгаалаа. Тэрэнь «Олон ядронуудһаа бүридэһэн асари томо клеткэнүүдэй байгуулалта туршалгын үедэ» гэжэ нэрлэгдэһэн юм.

1937 онһоо хойшо 50 гаран жэлэй туршада хайрата хани нүхэр Э-Д. Ринчиногой гэрэлтэ һайхан дурасхаалые сагааруулхын тулада засагай бүхы шахуу зургаануудаар ябаһан, тэмсэһэн гэжэ Мария Никифоровна тухай хэлээгүй һаамнай, тэрээн тушаа хөөрөөн дүүрэн бэшэ байха һэн.

1957 болон 1961 онуудта гүрэнэй ба партийна талаар Э-Д. Ринчиногой сагааруулагдаба[illegible] хүгжэлтын зогсоһон, удаа[illegible] үедэшье тэрэниие ямаршье дэһэгүйгөөр муушалһан ста[illegible] нуудай Буряадай хэблэлдэ [illegible] рахадань, ганса нютагай үг[illegible] сэхэ хүнүүдэй бэшэ, мүн Ма[illegible] Никифоровнагайшье зүрхэ сэ[illegible] хэлдэ хүндүүлхэй болодог байгаа. Ажалша, эсэшэ сусашагүй Мария Никифоровна сүг ажалладаг нүхэдтэеэ, нэгэ һаналтай дүтын зонтой бэшэгээр холбоо барисаатай байһан зандаа. Тэрэ урин дулаахан үгэнүүдээр мэдээжэ эрдэмтэн-аяншалагша П. К. Козлов, профессор Жамцарано, мэдээжэ бур[illegible] ажал ябуулагша М. Н. Бог[illegible]новай һамган, бусадшье хүнүү[illegible] тухай дурсажа һуудаг юм.

Мүнөө Мария Никифоровна бага басагантаяа, зээ хүбү[illegible] тэеэ Мурманск хотодо ажаһ[illegible]даг. 90 наһанайнь ойгоор М[illegible]рия Никифоровнае үнэн зүрх[illegible]һөө амаршалхадаа, үнэн зүб[illegible] мандахын түлөө сусашагүйгөө[illegible] тэмсэлшэдэ бэеын элүүрые, [illegible]яр баясхаланиие, зол жарг[illegible]лые үшөө дахин хүсэнэбди.

Д-Н. РАДНАЕВ,
С. ОЧИРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мария Никифоровна Ринчино Енок Эльбековна басагантаяа.
Ю. ЧЕРНОПЯТОВАЙ фото.

Уран зохёолшон тухай үгэ

НОМУУДЫЕНЬ ДУРАТАЙГААР УНШАДАГ

...болотор хэлсэдэг юм. Арадаа үргэлөөд ябадаг бүд туулмаг соонь хилээмэнэй зүһэмтэй сугтаа хододоо номууд байлсадаг һэн. Хүбүүн номуудые шуналтайгаар уншадаг байгаа. Богони саг соо библиотекын бүхы номуудые уншаа бэлэй. Уран зохёолшын намтарһаа абтаһан зүйлнүүд «Не поле перейти» гэһэн роман соонь шье дайралдадаг юм. Гэхэ зуура энэ байһан юумэн тухай миин хөөрөөн бэшэ, харин уран һайханай гүнзэгы образ гаргагданхай. Зохёолой гол герой Панкрат — юрын лэ хүбүүн. Үхибүүдтэл адли тэрэ наадаха, гүйхэ ехэ дуратай. Зүгөөр хүбүүнэй эсэгэ дайнда алуулна. Тиигэжэ хүбүүн хүдэлмэри хэжэ, эртэ хүдэржэнэ.

50-аад онуудай эхинһээ Исай Калашников бэшэжэ эхилээ һэн. Хэдэн рассказуудые, очеркнуудые бэшээд, республиканска газетэнүүдтэ толилуулаа. 1954 онһоо «Буряадай залуушуул» газетэдэ хүдэлжэ эхилбэ. Эдэ жэлнүүдтэ залуу хүбүүн бэлиг шадабарияа таһалгарягүй мүлижэ ябаа. Уран зохёолшон Илья Черневые хожомынь И. Калашников дулаан үгөөр дурдадаг байгаа. Бэлигтэй бэрхэ зохёолшон болохо талаар «Шэмээшэгүүд» гэһэн романай автор залуу хүбүүндэ ехэ туһа хүргэһэн юм.

1959 ондо «Байгал журналда «Һүүлшын сухарилта» гэжэ роман толилогдоо һэн. Энэ зохёол Забайкалида Совет засаг тогтоохо үйлэ хэрэгүүдые зураглаһан байгаа.

Исай Калашниковай зохёохы ажалай орьёл гэбэл, «Шуһата зэбүүн саг» гэжэ түүхэтэ роман болоно. Уран зохёолшон энэ номоо олон жэлэй туршада бэшэһэн юм. XII зуун жэлэй түгэсхэлэй, XIII зуун жэлэй эхинэй монголшуудай ажабайдал үнэн зүбөөр харуулхын тула автор олон тоото түүхын, уран һайханай болон баримтата номуудые уншажа гараһан байна. Эдэ бүгэдэ Исай Калашниковта Чингис-хаанай, тэрэнэй нүхэдэй ба дайсадай образуудые байгуулха хэрэгтэнь айхабтар ехэ туһа нэмэри болоһон юм.

Тэрэ холын үе саг, Чингис-хаанай ажабайдал ород болон харин уран зохёолшодой анхарал үнихэнэй татадаг байгаа. Исай Калашников асари ехэ харюусалга бэе дээрээ даажа, гайхамшаг хүнэй образ байгуулхаяа зүрхэлһэн юм.

«Шуһата зэбүүн саг» гэжэ роман тоогүй олон персонажнуудтай. Зүгөөр тэдээн соонһоо юрын арад зондо гол һуури үгтэнхэй. Романай гол удха гэбэл, арад зон диилдэшэгүй ниитэ хүсэн гэһэн ойлгомжо, бодомжо болоно.

Исай Калашников зохёолойнгоо гол удхые тайлбарилхадаа, иигэжэ бэшэһэн юм: «Чингисхаанай хюдалгата, шуһата дайн байлдаанууд арад зоной зол жаргалай тулада ябуулагдадаг байгаа гэжэ баримталдаг зон дайралдадаг. Тиимэ бэшэ. Һүйд тодхор татаһан хүн һүүлэй һүүлдэ өөрөөл хосордог бшуу».

Совет, харин оронуудай шүүмжэлэгшэд энэ романиие үндэрөөр сэгнэһэн байдаг. Романай удхаар «Киргизфильм» студида уран һайханай фильм мүнөө буулгагдажа байнхай юм.

Сибириин ажалшанай хүдэлмэридэ «Не поле перейти» гэжэ дүүргэгдээгүй романиинь зорюулагданхай. Элдэб зон тухай роман дотор бэшэгдэнэ. Үни холын сагта Бормотуха гэжэ голой эрьедэ ерүүл зон түбхинэжэ, багахан зэмьеэ бодхооһон гэхэ.

Он жэлнүүдэй үнгэрхэлөөр энэ һуури дээрэ Маргентуй гэжэ һуурин баригдана.

«Һүүлшын сухарилта», «Разрыв-трава» гэһэн номууд соо мэтэ, шэнэ роман соо шэмээшэгүүдэй ажабайдал зураглагданхай. Дайнай жэлнүүдтэ эсэшэ сусашагүйгөөр ажаллажа, Агууехэ Илалтын хэрэгтэ сибирягуудай горитой хубитаяа оруулһан тухай роман соо хэлэгдэнхэй.

Исай Калашников 1965 ондо М. Горькиин нэрэмжэтэ Литературна институдай дэргэдэхи дээдэ курсануудые дүүргэһэн юм.

Бэлигтэй уран зохёолшын наһанһаа нүгшэһөөр арбан жэл үнгэршэбэ. Исай Калашниковай гэрэлтэ образ бэшэһэн зохёолнууд соонь мүнхэлэгдэнхэй. Тэрэнэй романууд болон туужануудые элдэб наһанай, элдэб мэргэжэлэй зон адли һонирхожо уншадаг. Зохёолнуудынь манай оронһоо гадна харин олон оронуудта мэдээжэ болонхой юм. Саашадаашье олон үеын уншагшад Исай Калашниковай зохёолнуудые уншажа, һайхан үгөөр дурдахань дамжаггүй.

И. ЯРНЕВСКИЙ,
Буряадай АССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша.

А. Ф. ТУРОВИНИНА ТУБЕРКУЛЕЗ ҮБШЭ ЭМНЭДЭГ ХҮҮГЭДЭЙ САНАТОРИДО ОЛОН ЖЭЛЭЙ ТУРШАДА БАГШААР ХҮДЭЛӨӨ ЮМ.

НАҺАНАЙНГАА АМАРАЛТАДА ГАРАБАШЬЕ, АНТОНИНА ФЕДОРОВНА ТҮМЭР ЗАМШАДАЙ «СОЛНЕЧНЫЙ» ПРОФИЛАКТОРИДО ХҮДЭЛНЭ. ЭНДЭ ТҮРЭЛХИДТЭЕЭ АМАРДАГ БАГАШУУЛДА СҮЛӨӨ САГАА ЗОРЮУЛДАГ ЮМ. УРГАМАЛАЙ, ЭЛДЭБ ҮРЭ ЖЭМЭСЭЙ ҮРЭҺЭ СУГЛУУЛДАГ. МҮНӨӨ ОЛОХОН ҮХИБҮҮД АНТОНИНА ФЁДОРОВНАГАЙ ШАДАБАРИИЕ ХАЛАН АБАНА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Ф. ТУРОВИНИНА.
Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ ФОТО.

ХИЛЫН САНАҺАА · ТАСС · АПН ·

БЕЛГРАД. Югославиин мүнөөнэй ниитын-политическэ байдал ехэ хүшэр хүндэ ба орёо гээшэ гэжэ СФРЮ-гэй дотоодын хэрэгүүдэй талаар союзна секретарь Петр Грачанин хэлэбэ. Титоград хотодо Черногориин хуули хамгаалгын зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэхэ зуураа, гажа буруу үзэл бодолтой хүсэнүүд ороной политическэ байдалда хамаарна гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Югославиин дотоодын хэрэгүүдэй министрэй хэлэһэнэй ёһоор, ороной элдэб районуудта элдэб националистнууд, сепаратистнууд, фундаменталистнууд, сагаан гвардейцүүд ябуулгануудаа эдэбхижүүлнэ. Югославиие һандарган һалгааха, тэндэ [illegible] арадуудай хоорондо хёмороо үүдхэхэ, ороной түйлалтануудые буруу һургахэ гээшэ тэдэнэй гол зорилго болоно. Югославиин дайсан харша хүсэнүүдэй ажал ябуулгые зогсоохын, конституционно гурим, ороной дулдыданги бэшэ байдал ба федеративна байгууламжа хамгаалхын тула бүхы хэмжээнүүдые абаха зэргэтэйбди гэжэ тэрэ зааба.

БУХАРЕСТ. Али болохо забастовкануудые үнгэргэлгые зургаан һараар хорихо гэжэ ороной ажалшадта Румыниин правительствын хандаһан хандалгада харюу болгон, түрүүшын ээлжээнэй эд бараанай үнэ сэнгүүдые нэгэ хэмдэнь байлгаха, хүн зониие эдеэ хоолой гол зүйлнүүдээр хангаха ба ажалай гэмгүй һайн эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулха эрилтэнүүдые профсоюзай «Фраци» гэһэн конфедераци, профсоюзай «Альфа» гэһэн картель ба «Профсоюзууд [illegible]ондын нэгэдэл» табиһан юм.

Орон дотор арад зоной һуудал байдал муудана, доторой дэлгүүр арадай хэрэглэмжын эд бараагаар хангагданагүй гэжэ Румыниин заагдаһан гурбан томо профсоюзай хүдэлөөнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд правительствые зэмэлһэн, олониитын забастовкануудые үнгэргэхэбди гэжэ айлгаһан байгаа ха. Теэд орон соо тохёолдоһон байдалые хараада абан, экономикые гуримшуулан һайжаруулха талаар шухала хэмжээнүүдые абаха арга олгохын тула забастовко хорихо гэһэн правительствын дурадхалые тэдэнэр хүлеэн абаха гэжэ хэлсээ.

ПРАГА. Эндэхи мяханай комбинадуудай хүтэлбэрилэгшэдэй болон малшадай хоорондо түйлагдаһан хэлсээнэй ёһоор, Прагада үхэрэй мяхан хямдарна. Эндэ нэгэ килограмм мяхан 20-һоо 50 крон хүрэтэр болохо юм. Брнодо нэгэдэхи сортын үхэрэй мяханай нэгэ килограммай сэн 67-һоо 49 крон хүрэтэр хямдараа. Карлово-Варта үхэрэй мяхаар хэгдэһэн бүхы зүйлнүүдэй сэнгүүд дунда зэргэнь 15 процент хямдарба. Чехословакиин бусадшье районуудта үхэрэй мяханай сэн хямдархаар хүлеэгдэнэ.

СОФИ. НРБ-гэй Арадай ехэ суглаанай заседани дээрэ Болгариин правительствын тушаалһаа бууһан тухай шиидхэгдэбэ. Кабинедэй ажал ябуулга тухай республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Лукановай тоосоое парламент шагнаһан байна.

Болгариин экономико хүшэр хүндэ байдалда оронхой гэжэ правительствын [illegible] онсолон зааба. Гадаадын үри шэрниь ехэ болоо, үйлэдбэри муудана, экономико тэнсүүрээ алдаа, Ажахын реформые түргэнөөр бэелүүлхэ хэрэгтэй гэжэ А. Луканов онсолон зааба.

УЛААН-БААТАР. «Монголой арадай сэрэгэй политическэ эмхиин уставай» ба «Монголой арадай сэрэгтэ политико-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие шэнэдхэхэ бодомжын» проектнүүд «Улаан Од» газетэдэ толилогдожо, зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаба. Орон дотор олон партинуудай бии болоһон эрхэ байдалда арадай засагай ба засагай дээдын зургаануудай үүргын дээшэлхэдэ, Монголой арадай сэрэгтэ социально-политическэ шэнэ эрхэ нүхэсэлнүүд бии боложо байна гэжэ Монголой арадай сэрэгэй Политуправлениин хандалга соо хэлэгдэнэ. Тиимэһээ сэрэгэй политическэ эмхиин байгуулалтые, эмхидхэлые ба үүргые хубилгаха хэрэг гараа.

БУДАПЕШТ. Байгша оной түрүүшын хахад жэлэй дүнгүүдээр Венгриин экономикын байдал тухай мэдээнэй толилогдоходо, тэрэниие сошордомо дохёо гэжэ «Мадьяр Хирлап» газетэ сэгнэбэ. Энэ сэгнэлтэ зүбшүүл хаш. Юун бэ гэхэдэ, толилогдоһон тоо, баримтануудые найдал түрүүлнэ гэхын аргагүй бшуу. Жэшээлхэдэ, түрүү[illegible] хахад [illegible] туршада хэрэглэмжын үнэ сэнгүүдэй ургалта тогтоогдоогүй. Энэ хугасаа соо орон дотор үнэ сэнгүүд 25,7 процент дээшэлһэн байна. [illegible] хоолой зүйлнүүдэн сэн 33,3 процент дээшэ боложо, венгр уладта бэрхэтэй байдал ушаруулна. Гадна энэл хугасаа [illegible] зээн тал уралаар ду[illegible] сэн 24 процент дээшэлээ.

Ц. ДОНДОГОЙ

Түрүүшымнай энэ уулзалга танилсахын тэдыдэ зарлагдаһаншье һаа, Улаан-Үдэдэ эхилһэн «дугуйланай» дүн гаргагдаба. Монголой Уран зохёолшодой шэнээр һунгагдаһан холбооной правлениин түрүүлэгшэ Маам гэгшын командировкоор ябаһан ушарһаа энэ зүблөөе нүхэр Цэнд-Аюуш хүтэлбэрилэн нээжэ, хуряангы үгэ хэлэжэ амар-

АЯНДА ЯБАХАДА, АЛТАН ОЛДОХО...

(Замай тэмдэглэл)

МОНГОЛ ТУУРГАТАНАЙ ХОЛБООН

ХУБИЛГАН шэнэдхэлгын гэхэ гү, али, монгол нүхэдэймнай хэлэдэгээр, **өөршэлэн байгуулалтын** ашаар юумэн бүгэдэ шэнээр сэгнэгдэжэ, урдань югто хориюултай гэгдэдэг байһан зүйлнүүд өөр өөрынгөө үнэн зүб һуурие эзэлжэ байна. Монгол туургатанай хүүгэдэй уран зохёолшодой, сэтгүүлшэдэй (журналистнуудай), зураашадай, киношодой уласхоорондын ассоциациин байгуулагдаһан ушар тэдэ бүхы һайн хубилалтануудай нэгэ зүйл болоно.

Байгша оной июлиин 9-дэ Улаан-Үдэдэ нээгдэһэн «дугуйлан» июлиин 16-һаа Улаан-Баатарта хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһэн байгаа гэжэ уншагшаднай дуулаа һэн бэзэ. Улаан-Үдэдэ үнгэрһэн «дугуйлан» тухай газетэ, радио, телевиденеэр, мэдээсэгдэһэн хадань, Монгол һайхан орондо болоһон хубииень замайнгаа тэмдэглэлэй эхиндэ хөөрэхэ гээ һэм.

Улаан-Үдэһөө июлиин 15-да «Москва—Улаан-Баатар» шэглэлэй поездоор гараад, удаадахи үдэрэйнь үглөөнэй 5 сагта Монгол ороной ниислэлэй вокзал дээрэ буухадамнай, бороо орожо байба. Улаан-Үдэдэ эхилһэн «дугуйланда» хабаадаад, бидэнтэй хамта бусажа ябаһан монгол уран зохёолшо С. Надмидта би хэлэбэб:

—Улаан-Баатар манииие бордоотой бороогоор угтажай!..

— Тиимэ-ээ, тиим! — гээд, С. Надмид үнэн сэдьхэлһээ эльгэ хатаба. Ушар юуб гэхэдэ, С. Надмидай «Бордоотой бороо» гэһэн рассказые буряадшалжа, «Буряад үнэнэй» тусхай хуудаһанда барлуулһан байгааб...

Мэдээжэ поэт Долд, имагтал хүүгэдтэ зориюулһан зохёолнуудые ото бэшэдэг Дашдондог гэгшэд манииие вокзал дээрэ угтажа абаад, «Монголой зохёолшодой эблэлийн хороон» гэһэн гаршаг хажуу хабһандаа нааһан автобусто урижа һуулгаа һэн. Тиигээд «Баян-Гол» гэжэ зочид буудалда бидэниие түбхинүүлээд, үдэрэй 10 саг 30 минутада хүдэлмэримнай эхилхэ гэжэ һануулаад, бага зэргэ амаржа, бэеэ һэргээхыемнай орхёо бэлэй.

Халта һажажа, нюдэнэйнгөө хоро гаргажа, хубсаһаа һэлгэжэ, бэеэ сэлмээгээд байтарни, хүн үүдэ тоншобо. Нээхэдэм, дабхаряатай урин нюдэтэй, зул[...]эн залуу монгол эхэнэр инеэбхилэн мэндэшэлээд:

— Та Цырендулма Дондогой юу — гэжэ асууба. Зүбшөөһэн эрюу дуулахадаа:

— Би — Оюунцэцэг. Танай элмэршэ, газарша болоноб,— гэжэ ойлгуулба. Тиигэжэ монгол поэт, оршуулагша Оюунцэцэгтэй танилсабабди. Нүгөө нүхэдыемни һэрюулээд, намда ерэһэн байгаа...

10 саг 30 минутада Монголой Уран зохёолшодой холбоондо зон олоор сугларанхай байба. Тэдэнэй дунда мантай сугтаа ошоһон Надмид, Арьяасүрэн, Доронзонболд, Идэрхангай, Батэрдэнэ, Дорж-цэрэн гэгшэд биднээ хаража, уряар энеэбхилдэн һууба. Долд, Дашдондог гэгшэдһээ гадна Ш. Цэнд-Аюуш, Д. Цэвэгмид гэхэ зэрэгын танил нюурнууд харагдаба. Анхандаа элшэн сайд ябаһан, буряад гарбалтай, Монголой ниитын ажал ябуулагша, мэдээжэ уран зохёолшо, эрдэмтэ, мүнөө дээдэ һургуулиин профессор Дондогийн Цэвэгмид, мэдээжэ уран зохёолшо Ш. Цэнд-Аюуш гэгшэдтэй би 1984 ондо — МНР-эй үдэрнүүдэй СССР-тэ болоходо танилсаа һэм. Тэрэ үедэ Цэвэгмид гуай соёлой министр ябаа. Мүнөө МНР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин түрүүлэгшын орлогшо Ш. Цэнд-Аюуш тэрэ үедэ соёлой министрэй орлогшо ябаа.

Совет талаһаа түлөөлэгшэд боложо ошоһон нүхэдэй тоодо «Детская литература» журналай ахамад редактор И. Г. Нагаев, украин мэдээжэ поэт, Г-Х. Андерсенэй нэрэмжэтэ уласхоорондын шангай диплмоор шагнагдаһан Б. И. Чалый, «Хараасгай» журналай ахамад редактор, Буряадай арадай уран зохёолшо Ц. А. Жимбиев, «Байр» (Баяр») гэжэ хүүгэдэй хальмаг журналай редактор Н. Д. Санджиев, поэт Р. Шоймарданов гэгшэд оролсоо һэмди.

шалаад, И. Г. Нагаевта үгэ дамжуулба.

— Хүүгэдэй монгол хэлэтэ уран зохёолшодой түрүүшын энэ конференци имагтал монгол угсаата зондо өөһэдтэнь хамаатай бэшэ. Энэ конференци уласхоорондын һэн хойноо хүүгэдэй бүхэдэлхэйн уран зохёолой хүгжэлтэдэ шэнэ түлхисэ боложо, шэнэ урасхал асарха байһаниинь арсашагүй. Тиимэл хадань энэ хэрэгые үүсхэхэ гэһэн бодомжоёо анха түрүүн хэлэһэн Цыден-Жап Арсаланович Жимбиевые манай журналай редколлеги дэмжэһэн байгаа. Буряадай хүүгэдэй совет литературын үндэһэ һуури табилсаһан Бавасан Абидуевай түрэһөөр 80 жэлэй дурасхаалда зориюулжа, «Хараасгай» журналай эмхидхэһэн «Тэхэ Бабанын найр» гэһэн һонин хэмжээ ябуулгада уригдахадаа, энэ «дугуйлан» тухай эгээл түрүүшынхеэ дуулаһан хүм гэжэ монгол нүхэдтөө элирүүлэ байнаб, — гэжэ үгынгөө эхиндэ хэлээд, нүхэр Нагаев Улаан-Үдэдэ үнгэрһэн «дугуйланда» һайн сэгнэлтэ үгөө һэн.

— Үнгэрһэн далаад жэлдэ хамаг юумэн хуу муу байгаа гэжэ байгаад, нюдэ-шүдэ балай би шүүмжэлхэеэ һананагүйб. Тиигэхэ болоо һаа, тон буруу. Зүгөөр арад түмэнэй оюун ухаанай хүгжэлтэдэ, тэрэнэй үндэһэн изагуурай бадаралтада хэлэшэгүй ехэ хохидол ушаруулагдаа гэжэ бидэ мэдэрхэ зэргэтэйбди. Иимэ ушар алишье арадай ажабайдалда үзэгдөө. Жэшээнь, Буряадай арадай уран зохёолшо, һаяхан 80 наһаяа тэмдэглэһэн Цокто Номтоевич Номтоев гурбан удаа үзэг бэшэг шудалха баатай болоһоноо сэдьхэлдээ үбшэнтэйгөөр хэлээ һэн. Хэнэйшье мэдэһээр, буряад арад революциин урда тээ хуушан монгол бэшэг хэрэглэдэг байһан, Совет засагай түрүүшын жэлнүүдтэшье, гушаад он болотор тэрэнээл хэрэглэжэ ябаһан байна. Гушаад онуудаар, дээрэһээ заагдаһанай ёһоор лата үзэгэй абтахада, бэшэгтэй ябаһан зон гэнтэ бэшэггүй үлэжэ, дахин шэнэ үзэг шудалха баатай болоо. 1939 ондо лата үзэгүүд орхигдожо, ород бэшэгэй абтахада, дахин мухардалган боложо, бага ехэгүй дахин партада һууһан байна бшуу даа. Үмхирһэн гэрые бульдозероор түлхижэ унагааһан шэнги, арад зоной соёл болбосоролые, угайнь зан заншалые гам хайрагүй һандаргаһан «соёлой хубисхалай сортоото алхамууд» һүйдхэлтэ үрэ дүнгөө мүнөө манда эли бодоор харуулаа ха юм даа. Бүри ехээр хожомдоогүйдөө эдэ бүгэдые заһажа абаха зорилго оюун ухаанай ажал ябуулагшадай үмэнэ табигдана гээшэ. Харин хүүгэдэй уран зохёолшод эндэ түрүү зэргэдэ ябаха ёһотой. Энэ талаар монгол угсаатанай хүүгэдэй уран зохёолшодой «дугуйлан» сэгнэшэгүй ехэ удха шанартай. Энэ нэгэдэхеэр. Харин, хоёрдохёор, хубилган шэнэдхэлгын хүсэд илаадүй, үндэһэ яһатанай хоорондохи хёморооной һүжэрэн-һүжэрэн байһан үе сагта энэ «дугуйланай» зарлагдаһаниинь бүришье һайн һайхан удха шанартай болоно,— гэжэ Б. И. Чалый һанаһанаа сэхэ мэдүүлээ һэн.

Улаан-Үдэдэ, Буряад орондо эхилһэн «дугуйланай» монгол зохёолшодто һайшаагдаһан тухай, Ивалга, Хэжэнгэ нютагуудые үзэжэ, хүн зонтой уулзажа, дэлхэйн үзэсхэлэн болоһон Байгал далайе бараалхажа, сэдьхэлээ ханаһан тухайдаа С. Надмид өөрынгөө нүхэдэй зүгһөө дуулгаһан байна.

Энэ зүблөөндэ Ц. А. Жимбиев, Н. Д. Санджиев, монгол поэт, шүүмжэлэгшэ буряад орондо үнгэрһэн «дугуйланда» хабаадаһан У. Арьяасүрэн, эдэ мүрнүүдэй автор үгэ хэлэһэн байгаа.

Үдын хоолой һүүлээр МНР-эй гүрэнэй хизаар ороноо шэнжэлгын музей үзэжэ, Монгол һайхан ороной хуушанай түүхэтэй, ажаһуудалай, шэмэг зүүдхэлэй зүйлнүүдтэй, байгаалиин баялигтай танилсаһамнай манай сэдьхэлэй ээлжээтэ олзо болоо юм ааб даа.

Удаань Гандан дасанда маниие абаашаа. Ехэ дугандань оруулба. Хуралай боложо байхада тушаалдаба хабди. Харахадамнай, манай эндэһээ ошоһон, Доржи Цыденов-гэбгы бии.

Уран дархашуулай оюун бэлигээ гаргажа бариһан дугангуудай гоё һайханиие барандаа һайхашаан үзэбэбди. Жэшээнь, XX зуун жэлэй эхиндэ баригдаһан Цогчидойшье дуганай барилгада ямархан бэлигтэн уран шадабаряа гаргаа һэн хаб гэжэ бахархахаар.

Үглөөдэрынь баһал Уран зохёолшодой холбооной байшанда сугларжа, «дугуйланайнгаа» хүдэлмэриие үргэлжэлүүлбэбди. Тэрэ үдэрэймнай хэлсэхэ зүйл хадаа хүүгэдэй монгол туургата уран зохёолшодой уласхоорондын ассоциаци байгуулха тухай хэлсэхэ гэһэн байгаа. СССР-эй Посольствын гурбадахи секретарь Ю. Н. Кручкин «дугуйланда» хабаадалсаба. Ю. Н. Кручкин — сэбэр монгол хэлэтэй, энэ ороной хүгжэлтын асуудалые шэнжэлжэ, монгол хэлэн дээрэ ном бэшэжэ хэблүүлһэн, монголшуудай дунда хүндэтэй болоһон хүн гэжэ ойлгогдоо.

«Дугуйланай» хоёрдохи үдэрэй хүдэлмэриие Ш. Цэнд-Аюуш, хүүгэдэй литературын талаар комиссиие толгойлдог С. Надмид гэгшэд хүтэлбэрилөө.

Нэрлэгдээшэ ассоциаци байгуулха асуудалаар олон хүн һанамжа дурадхалаа хэлээ. МНР-эй габьяата багша, профессор Д. Цэвэгмид, хүүгэдэй уран зохёолшо, 1987 ондо Москвада хэблэгдэһэн «Хулан» гэжэ номой автор М. Чимид, МНР-эй Гүрэнэй шангай лауреадууд Э. Баасанжав, Д. Гармаа, поэт Ж. Дашдондог, «Залгамжлагч» гэжэ хоёр һарадаа нэгэ удаа гаража байдаг хүүгэдэй журналай нарин бэшэгэй харюусалгата дарга Н. Энхчимэг, уран зохёолшод, С. Надмит, И. Нагаев, Б. Чалый, Н. Санджиев, телевидениин харюусалгата хүдэлмэрилэгшэ, поэт Г. Ловор болон бусад нүхэдэй хэлэһэн һанамжые, үгэ буляалдаае баранай шагнажа, шүүжэ үзэһэнэй удаа тус ассоциациие байгуулха гэһэн шиидхэбэри абтаба. Тиихэдээ МНР-эй, СССР-эй, КНР-эй монгол туургата арадуудай хүүгэдэй имагтал уран зохёолшодые бэшэ, мүн үхибүүдэй темээр ажалладаг сэтгүүлшэдэй, уран зураашадай, кинобуулгагшадай ассоциаци гэжэ нэрлэхэ гэгдэбэ. (Монгол нүхэднай ассоциациие **холбоон** гэнэ). Энэ ассоциациин штаббайра Улаан-Баатарта оршохо юм.

Шэнээр байгуулагдаһан ассоциациин президентээр хэниие һунгахаб гэһэн асуудал ехэ халуунаар зүбшэн хэлсэгдэбэ. Олон кандидатура хэлсэжэ үзэһэнэй удаа Ц. А. Жимбиевые ассоциациин президентээр һунгаха гэлсэбэ. Юундэб гэхэдэ, монгол туургата уран зохёолшодой ехэ уулзалга эмхидхэхэ тухай дурадхал анхан оруулжа, тэрэнээ байгуулхын тула Москвагай, Киевэй, Монголой, Үбэр-Монголой уран зохёолшодой һонирхол үүсхэһэн, Буряадай АССР-эй засаг түрын зүгһөө дэмжэлгэ абажа, «дугуйланай» түрүүшын шатые Улаан-Үдэдэ эмхидхэһэн хүн президентээр һунгагдаха ёһотой гэжэ олонхид дуугаа үгөө һэн.

Тиихэдэ Д. Цэвэгмид, Н. Д. Санджиев гэгшэд вице-президентээр һунгагдаба. Поэт С. Надмид ассоциациин харюусалгата секретаряар һунгагдаа. Гадна ассоциациин штаббайрын Улаан-Баатарта байха һэн хойно МНР-һээ Дашдондог, Арьяасүрэн, Гармаа, Идэрхангай, Нямаа гэгшэд ассоциациин секретарьнар болоһон байна. Хальмагһаа поэт А. М. Джимбиев, Буряадһаа эдэ мүрнүүдэй автор секретарьнараар томилогдобо.

Үбэр-Монголһоо «дугуйландаа» хабаадаха тухай зүбшөөлэй абтаһан байбашье, саг соогоо ерэжэ үрдеэгүйень хараада абажа, тэндэхи зохёолшодто хандалга эльгээжэ, ассоциациин вице-президент, секретарь болохо зониие өөһэдөө оложо, өөһэдөө һунгахыень дурадхаха гэжэ хэлсэгдээ.

Монгол туургатанай хүүгэдэй зохёохы ажалтанай ассоциаци байгуулха тухай тусхай саарһа зохёожо, июлиин 22-ой үдэр гараа табилсаха, тэрэ болотор хариһаа бууһан айлшадаа, оронойнгоо хүн зонтой, олониитэтэй танилсуулха гэлсээд, хоёрдохи үдэрэй зүблөөн дүүрээ һэн.

[Үргэлжэлэлынь хожом гараха].

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто

Үргэн дэлгэр орон соомнай боложо байгаа үйлэ хэрэгүүд тухай тобшохоноор хөөрэһэн ТАСС-ай корреспондентнүүдэй мэдээсэлнүүдэй суглуулбари газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанай нээлтэ дээрэ тунхаглагдаба.

Республикын колхоз болон совхозуудта ниитын адууһа малда бардам хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэри үдэр хоногой үнгэрхэ тума улам шангадажа байна. ИГУ-гай студент Б. Слепневой «Хаяхын түлөө оролдожо ургуулаа гү?» гэжэ гаршагтай шүүмжэлхы статья эндэ барлагдаба.

«Хадата Ахын ажалшадай урагшатай хэрэгүүд» гэжэ гаршагтай А. Субботин Ж. Халбазыков хоёрой фотоочерк олоной һонорто үгтэбэ.

Нютаг нютагай һонин

ДЕПУТАДТАЙ УУЛЗАЛГАНУУД

СССР-эй арадай депутат, дайнай ба ажалай ветерануудай Буряадай республиканска соведэй түрүүлэгшэ С. В. Ангапов Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын, авиационно, шэлэй заводуудай, прибор бүтээлгын нэгэдэлэй, хэлхээ холбооной үйлэдбэриин-техническэ управлениин ветерануудтай ба хүдэлмэришэдтэй уулзаба. С. В. Ангаповтай иимэ уулзалганууд Баунтын, Муяын, Хойто-Байгалай, Зэдын, Захааминай районуудта мүн лэ үнгэрөө.

Уулзалганууд дээрэ һая үнгэргэгдэһэн СССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси, тэндэ абтаһан Хуулинууд, гүрэнэй-политическэ системые шэнэдхэн хубилгалгада дайралдадаг бэрхэшээлнүүд, дэлгүүрэй экономикодо оролгодо бэлэдхэл тухай һонирхолтой, хүн бүхэнэй хабаадалгатай хөөрэлдөөн болоһон байна.

СССР-эй Верховно Соведэй гэшүүн, орон доторхи национальна асуудалые шиидхэхэ талаар хүдэлдэг олон комиссинуудай гэшүүн һэн тула С. В. Ангапов энэ асуудал шиидхэлгэдэ ушарһан олон тоото бэрхэшээлнүүд, бага арадуудта хабаатайгаар гүрэн түрын абажа байгаа хэмжээнүүд тухай дэлгэрэнгыгөөр хөөрөө. Буряад ороной хойто районуудта ажаһуугша ортон зон өөрын автономито округтой, газар дайдадаа бодото эзэд болохо гүбди гэжэ һонирхоо. СССР-эй Верховно Совет энэ асуудалые шиидхэхэ ёһотой, иигэжэ асууһантнай зүб гэжэ депутат харюусаба.

Дайнай, ажалай ветерануудта мүнөө юун хэрэгтэйб? Совет ба партийна хүдэлмэрилэгшын, коммунальна ба зоной эрилтэ хангадаг албангуудай зүгүүдһээ анхарал ба һанаагаа табилгэ. Ветеранууд шэрүүн хандасатай, албан хойрог ябадалтай саг үргэлжэ уулзана. Эдэ бүгэдэ үзэгдэлнүүд тухай ветеранууд депутадта гомдолтойгоор хөөрэбэ. Ветерануудай гомдол үндэһэтэй.

Жэшээнь, Улаан-Үдын районно ба городской Соведүүдэй гүйсэдкомуудта зуугаад ветеран гэр байраяа үргэдхэхэ, һайжаруулха оошорто 15—7 жэлэй туршада байна, гэбэшье хэрэг урагшаа ябанагүй. Һаяшаг «Ветеран» гэжэ тусхай магазин Улаан-Үдэдэ нээгдээ. Эндэ холодильнигууд, оёдолой ба угаадаг машинанууд ба бусад хомор болоһон эд бараан худалдагдадаг.

Теэд 110 дүрбэлжэн метр талмайтай магазин дайнай ветерануудые ба инвалидуудые бултыень хангажа шадахагүй байна. Дайнай үедэ ара талада габшагайгаар ажал хэһэн ажалай ветеранууд эндэ оролсохо аргагүй. Хотын бусад магазинуудта ветерануудай эрилтэ хангадаг таһагуудые нээхэ шухала.

Харин республикын Худалдаа наймаанай министерствын, горрайгүйсэдкомуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ талаар юушье хэнэгүй, хэхэшьегүй ха. Иимэрхүү гомдолнууд, уулзалганууд дээрэ олоор хэлэгдээ. Депутадта иимэ уулзалгануудые үнгэргэхэнь хэсүү хүндэшье һаа, дутуу дунданууд эндэл хамтын хүсөөр элиржэ, усадхалгань оншотой болоно бшуу.

А. АЛЕКСЕЕВ.

НЛО ЗАЛАРБА ГҮ?

Байгша оной июлиин 15-най намдуу орой үдэшэ Хэжэнгэ тосхоной зарим ажаһуугшад танигдаагүй ниидэдэг зүйлнүүдые хараһан байна. Д. Самбуев энээн тухай иигэжэ хөөрэнэ: «Үдэшэлэн орой, 23 час 20 минута бэгаар би газаашаа гараа бэлэйб. Гэнтэ милициин машинын дохёо тэмдэгтэл адли абяа, шууяа дуулабаб. Энэ абяан Шалсаана хадын зүүн зүгһөө, үндэр тэнгэриһээ дуулдаһандал үзэгдөө.

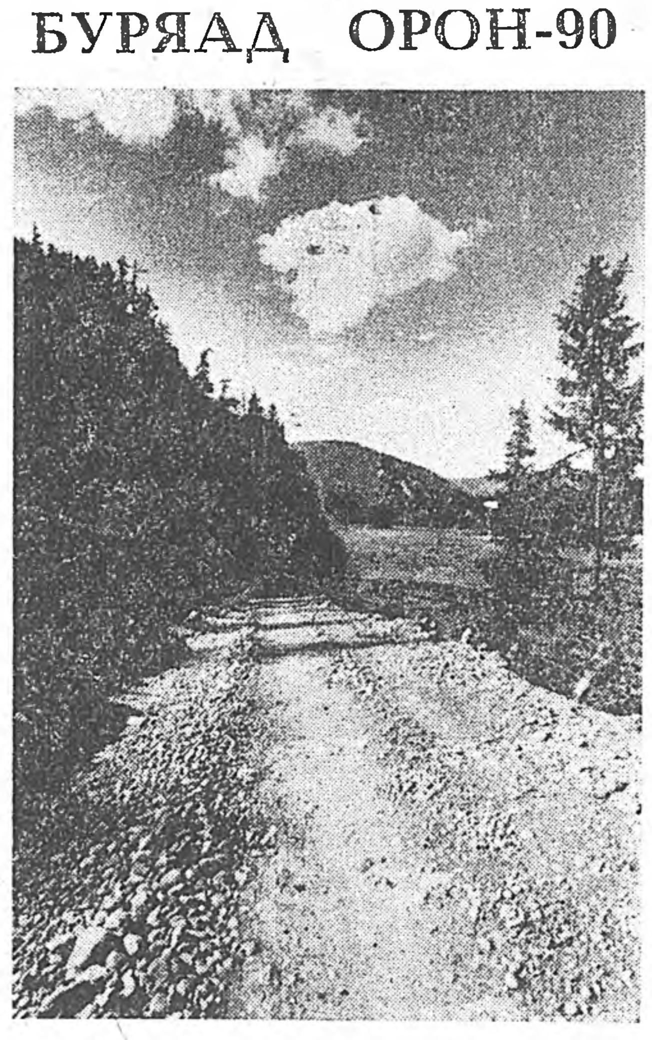
Тэнгэридэ ниидэжэ ябаһан табан зүйлнүүдые адаглабаб. Гурбаниинь гуримтайгаар, бэе бэеэ дахан ниидэжэ байгаа. Монсогор, нэгэ таладаа хушуутаһан түхэлтэй гэжэ харабаб. Тэдэ зүйлнүүдһээ гал дүлэн гаража байгаа бэлэй. Тиигэһээр эдэ танигдаагүй ниидэдэг зүйлнүүд бушуу түргэнөөр, багсаамжалхада, Толгойн саана бууһандал, үгы болошоо..»

Энэл үедэ Д. Эрдынеева Эдэрмэг һууриһаа эдэ «айлшадые» адаглаһан байна. «Хэжэнгэ һуурин багаар эдэнэр газарта бууһандал болоо һэн. Харин ямаршье абяа, шууяа дуулаагүйб. Удаань июлиин 23-да һүниин нэгэ час багаар тэнгэриин мушэндэл адли ехэ һаруул зүйлые бүхы гэр бүлөөрөө хараһан байнабди. Ородой-Адаг руу тэрэмнай бушуу түргэнөөр шэглээ»,— гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

Э. ЧИМИТОВ.

Хэжэнгын район.

БУРЯАД ОРОН-90

Харгы. Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«Село Степанчиково и его обитатели»—уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 11.00—«Аяншалагшадай клуб». 12.00—Хүгжэмтэ дамжуулга. 12.20—Мультфильм. 12.25—Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.25—Мэдээсэлнүүд, соносхолнууд. 13.30—Время. 16.30—Мультфильм. 16.45—Хонгын аялга дуунууд. 17.05—«Кот и клоун» — фильм-концерт. 17.50 — Пакистан тухай. 18.15—«Бидэ ба экономико». Россин экономикын хүгжэлтын замууд. 19.30—Время. 20.00—«Амар сайн, хүгжэм!» 20.30—«Село Степанчиково и его обитатели» —уран һайханай фильм, 2-дохи сери. 22.00—Время. 22.30—Литературно-уран һайханай «Үгэ» программа. 00.30—Шэнэ һонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Ангуудай цирк». 10.00—Ахалагша класай сайхидта уран зохёолой дамжуулга. 10.40—«Европын баяр». Югославида үнгэргэгдэһэн хүүгэдэй уласхоорондын фестиваль. 11.10—«Приключения Арслана» — үхибүүдтэ фильм. 1-дэхи сери. 12.15—Ритмическэ гимнастика. 12.45—«Семнадцать мгновений весны»—уран һайханай фильм. 5-дахи сери. УЛААН-УДЭ. 17.35—«Одохон» — киноальманах. 18.25—Байгал. 18.45—Лаба дена, Бурятия! Литвагай экспедициин Буряад орондо ерэһэн тухай. 19.30—Байгал (буряадаар). 19.50—Байгалай үмэнэхи газар дээрэ. 20.35—Соносхолнууд. МОСКВА. 20.45—«Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.00—Баскетболоор дэлхэйн чемпионат. Эрэшүүл. 21.45—Мэдээсэлнүүд, соносхолнууд. 21.50—Философ Ф. Флоренский тухай. 22.40—«Стакан воды»—уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 23.45—Мэргэн буудалгаар дэлхэйн чемпионадай дневник.

Редактор Р. Б. ГАРМАЕВ.

Уласхоорондын шэнжэлэл

ЕХЭ УДХА ШАНАРТАЙ ХУРАЛДААН

«Урда ба Зүүн-Урда Азида эб найрамдал хангахын, буу зэбсэгүүдые хуряахын, харилсаа холбоо тогтоохын түлөө» уласхоорондын конференци Индиин ниислэл хотодо дүүрэбэ. 20 гаран ороной, тэрэ тоодо Советскэ Союзай делегацинууд энэ хуралдаанда хабаадаһан байгаа. Тэрэнэй онсо шэнжэнь юуб гэхэдэ, урда урдынхиһаа ондоо түхэл маягтайгаар үнгэржэ, уридшалан хэраалагдаһанай ёһоор тусхай деклараци баталан абабагүй.

Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Эб найрамдал ба һаналаа нэгэдэлгын Бүхэиндиин эмхиин (ВОМИС) эмхидхэһэн тус хуралдаан Дели хотын Парламентын байшан соо үнгэрһэн байгаа.

Манай орон дотор, Зүүн Европодо боложо байһан гүнзэгы ехэ хубилалтанууд, эгээл орёо шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ шэнэ ёһоор хандалга Ази, Австрали, Европо, Африка болон Латиин Америкэһээ айлшадые угтан абаһан Индиин конференци дээрэ тон хүлеэгдээгүй хөөрэлдөөнүүд болобо.

Индиин оборонно шэнжэлгэнүүдэй институдай директор, отставкада гараһан генерал-майор Джасджит Сингх болон Пакистанай мэдээжэ политическэ ажал ябуулагша, Пакистанай Эб найрамдалай соведэй генеральна секретарь Мазхар Али Хан һүүлэй үедэ хёмороо зүришэлдөөтэй боложо байһан хүршэ оронуудые түлөөлнэ. Гэбэшье тэдэнэй хараа бодол тон адли байна. Энэнь нютагай ба бүхы дэлхэй дээрэ боложо байһан асуудалнуудта хабаатай юм.

Зүүн Европодо, Советскэ Союзда, дэлхэй дээрэ боложо байһан хубилалтанууд Ази түбидэ өхэ үүргэ нүлөө үзүүлнэ гэжэ Джасджит Сингх тоолоно. Дэлхэй дээрэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүд, «хүйтэн дайнай» һуларалга орёо хурса асуудалнуудта шэнэ ёһоор хандахыень, бодото байдалда үндэһэлхыень нютагай харюусалгатай политическэ хүсэнүүдые баадхана гэжэ тэрэ хэлээ. Агууехэ гүрэнүүдэй эблэрэлгэ нютагай хёмороо зүришэлдөөнүүдтэ сэхэ нүлөөлнэ. Урда Азида Индиин болон Пакистанай хоорондо шэнэ зэбсэгтэ хёмороо зүришэлдөөнэй гаралгые баруунайшье, зүүнэйшье оронууд хүсэнэгүй гэжэ Мазхар Али Хан нэмэбэ.

Теэд энэ тэрэ асуудалнуудта хэн һаалта хэнэ гээшэб?— гэһэн асуудал конференци дээрэ ходо ходо соностоһон байгаа. Уулзалгада хабаадагшадай зариманай һанамжын ёһоор, энэ замда хара амяа хараха, бэеэ дээгүүр абаха, зарим бүлэгөөрхидэй бусадай талые харахагүй ябадал үзэгдэнэ. Партийно-политическэ аша туһаяа хаража, зарим арадууд гарза хохидолдо ороно бшуу. Бодото байдалые мэдэрэн, ха[...] абажа, хөөрэлдөөнүүдые хэхээ саг [...] шадаагүй байһанайнь түлөө эдэ[...] асууха ёһотойбди.

Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Со[...] ажал ябуулгын онол арганууд тух[...] дэнэй аша үрэтэй байха тухай түр[...] асуудалаар конференци дээрэ орё[...]са хөөрэлдөөнүүд болобо. Ямар пла[...]мо дээрэ, ямар үндэһэ һуури дээр[...]лаа ябуулха гээшэб?

Уулзалга дээрэ зүбшэн хэлсэгдэж[...]һан Афганай, Ланкагай, Кашмирай [...] далнуудай нэгыеньшье хүсэ хэрэглэн[...] хэжэ шадахагүй байнабди гэжэ деле[...] тэмдэглээ.

Эблэрэлгэ. Заседанинууд дээрэ б[...] орёо шанга хөөрэлдөөнүүд дээрэ [...] үргэнөөр соностоо. Энэмнай али б[...]лын аша туһые тогтууритай һайна[...] тэмжэтэйгээр хаража үзэхэ харгы[...] бэдэрхэ гэһэн удхатайл. Үнэн зүбы[...]лүүлэнгүй, эблэрэлгэ түйлажа шад[...]бди.

Зүгөөр зарим делегадууд эблэ[...] ёһо гуримые эрид буруушааба.

Ушар ёһо ойлгохо ябадал эндэ [...] гараа. Конференцидэ хабаадагшад [...]гэ баталан абаба. Ази түбидэ амгал[...]бан, аюулгүй байдал хангаха, ха[...] холбоо тогтоохо шухала гэжэ тэрэ[...] хэлэгдэнэ. Гадаадаһаа хамааралса[...]гөөр хабаатай арадуудай, оронууд[...] баадалгатайгаар али бүхы хёмороо[...] шэлдөөнүүдые эбэй ёһоор шиид[...] ондоо аргагүйл. Эб найрамдалай б[...]лаа нэгэдэлгын хүдэлөөнүүд ара[...] хоорондохи харилсаанда, үгээ [...] солгодо һаад тойбо татаха ёһоту[...] хандалга соо тэмдэглэгдэнэ.

Эндэ ядерна зэбсэг тараалгые б[...]ха шухала алхамуудые баталан аб[...] конференци уряалһан байгаа.

Индиин премьер-министр Ви[...] Пратап Сингхэй конференциин түр[...] заседани дээрэ үгэ хэлэһэн ушар[...] уулзалгые политическэ ехэ удха ш[...] болгоно.

Ази түбидэ эб найрамдалай х[...] залан хүтэлбэрилгын түбые байгуул[...] ференциин гол алхам болобо.

Шэнэ политическэ бодомжо, х[...] шэнэдхэлгын ба демократиие үргэ[...] хэрэгүүд дэлхэй дээрэхи энэ үргэн [...] тагай байдалда улам ехэ нүлөө [...] тэндэ боложо байһан үйлэ хэрэгүү[...] доогоор хандахыень харюусалгатай [...]тическэ бүлэгөөрхидые баадхан[...] ВОМИС-ай түрүүлэгшэнэрэй нэгэн [...] джит Ядав хэлэбэ.

НЮУСА БЭШЭ БАЙДАЛДА ОРОБОШЬ

«Коммунистнууд хадаа бусадтал адли хүнүүд юм. Бусадтал адляар хубсалдаг гэжэ хүн бүхэндэ ойлгуулхые оролдонобди. Наада захань маанадыешье харагты. Ушар иимэһээ коммунизм хадаа айбала бэшэ». Турциин Нэгэдэмэл Компартиин (ОКПТ) хүтэлбэрилэгшэд Хайдар Кутлу, Нихат Саргын гэгшэд 900 үдэр соо түрмэдэ һууһанайнгаа һүүлээр гараад, пресс-конференци үнгэргэхэдөө, иигэжэ хэлэһэн байгаа. Гүрэнэй аюулгүйе сахиха сүүдэй гурбан һарын урда тээ болоһон ээлжээтэ заседани дээрэ тэдэниие сүлөөдэ гаргаха тухай шиидхэбэри абтаа һэн. Орон дотор «коммунис ажал ябуулгые» хориһон 141-дэхи, 142-дохи статьянуудые болюулха асуудалаар үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүд мүнөө общество дотор, засагай дээдын зургаануудта боложо байна. Кутлу болон Саргыниие сүлөөлэлгэ хадаа ороной түрүү үзэлтэй хүсэнүүдэй илалта, ажабайдалда демократиие үргэдхэхэ замда алхам болоно гэжэ зүүнэй үзэлтэй демократическа хэблэлдэ, Турциин интеллигенциин дунда тэмдэглэгдэнэ.

Сүлөөдэ гараһанайнгаа һүүлээр Турциин коммунистнуудай хүтэлбэрилэгшэд ОКПТ-е шэнэ парти болгожо, бүридхэлдэ абаха гүйлтатайгаар Дотоодын хэрэгүүдэй министерствэдэ дамжуулһан байгаа. Энэ «ёһын тэдыдэ» абтаһан ябуулга тэрээндэ нюуса бэшэ эрхэ олгобо. Дотоодын хэрэгүүдэй министерствэдэ шиидхэбэриин эсэслэн баталагдан абтатар иимэ юумэн бэелүүлэгдэхэ байна. Энэ министерство ОКПТ-гэй хандалгые республикын конституционно сүүдтэ эльгээгээ. Кутлу болон Саргынай «хэрэгтэ» энэ сүүд эсэслэн шиидхэхэ ёһотой.

Тиихэ үедэ коммунистнууд Турциин засагай зургаануудай юридическэ онсо шэнжэнүүдые һэмбээшэлжэ, нютаг нютагуудта партиие эмхидхэн бүридүүлхэ хүдэлмэри ябуулжа захалба. Тиигэжэ далаад жэлэй үнгэрһэн хойно коммунистнууд Турциин политическэ ендэр дээрэ түрүүшынхеэ гараба. Юундэ түрүүшынхеэ гэнэбибди гэбэл, эдэ бүхы жэлнүүдтэ тэдэнэр хашагдан харшалагдаа. Өөһэд тухайдаа мэдүүлхэ гэһэн али бүхы һэдэлгэнүүд хууляар хатуу шангаар хэһээгдэдэг байгаа бшуу.

Стамбулай зүблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор, Стамбулда, Измиртэ, Эскишехиртэ партийна комитедүүдые эмхидхэн байгуулжа эхилһэн тухайдаа ОКПТ соносхобо. Мүнөө үедэ үшөө 20 провинцида партийна организацинуудые эмхидхэн байгуулха хүдэлмэри дүүргэгдээ гэжэ ОКПТ-гэй түбэй захиргаанай гэшүүн Юсуф Кытык «Гюнеш» газетын корреспонденцидэ мэдүүлбэ.

Мүнөө ОКПТ съездэдэ бэлдэжэ байна гэжэ Измиртэхи провинциин партийна организациин түрүүлэгшэ Нхат Орал Ко[...]тиин ажал ябуулгын мүнөөнэй шат[...] хэлэхэдээ тэмдэглээ гэжэ «Джум[...] газетэ бэшэнэ. Уголовно кодексын [...]низмда харша статьянууд тушаа хэл[...]лоо һаа, тэдэнь хүсэеэ гээгээ. Али [...] хориюул болюулха, демократиие үр[...] гэһэн зорилго ОКПТ урдаа табиһа[...] гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Һанал бодо[...]лөөтэйгөөр мэдүүлээгүй һаа демо[...] үргэдхэжэ шадахагүй байнабди [...] Орал хэлэбэ.

Гэбэшье Компартиин мүнөөнэй [...] ойлгод гэмээр байна гэжэ олохон [...]ческэ адаглагшад сэгнэнэ. Нэгэ [...] тэрэ нюуса бэшэ, хориюлгүй б[...]ороо. Нүгөө талаһаа, 1980 ондо б[...] сэрэгэй урбалтын һүүлээр армиин [...]тэй хабаадалгатайгаар абтаһан а[...] хуулинууд, шиидхэбэринүүд О[...] ажал ябуулгануудые али бүхы саг[...]хо арга олгохо байна. Коммунист[...]шаа хэлэхэ болоо һаа, тэдэнэр ко[...]цлэр харгалагдаһан ёһо гуримуу[...]ринаар баримталхые оролдоно. [...] зуураа, социальна дэбжэлтын за[...] хёолдуулагдажа байһан бэрхэшээл[...]гүүдые зайсуулха хүсэлэнтэй. Дээ[...] сагдаһан хоёр статьяе болюулхын [...] ябуулганууд үргэлжэлүүлэгдэһээр [...] статьянуудые дары түргөөр бо[...] шажан мүргэлэй талаар үзэл бодо[...] түлөө шорон түрмэнүүдтэ хаагдаһа[...] хүнүүдые сүлөөлхэ эрилтэтэй бэш[...]циин соёлой ба искусствын е[...] ажал ябуулагшад, тэрэ тоодо ур[...]хёолшод ба поэдүүд парламентда [...]дентын канцелярида, политическэ[...]нуудые бүхы хүтэлбэрилэгшэдтэ э[...] байгаа.

Засагаархидай зүгһөө зарим тэд[...]руулгануудые хээшье һаань, ком[...]нуудые мүрдэхэ, мушхэхэ ябадал [...]лагдаагүй байһаар. Республикын [...] тура тэрэнэй ажал ябуулгые нюу[...] болгуулхагүйн тула ОКПТ-дэ эсэрг[...]нэлгэнүүдтэйгээр конституционно [...] хандаба. Хэрбээ тэрээнһээ коммун[...]дые зайсуулаа һаа, ниитын ажаб[...] баян болохо байһаниинь мэдэгдэж[...]жэ «Джумхуриет» газетын шэн[...] Октай Акбал тоолоно. ОКПТ-гэй н[...]шэ байдалтай болоожо үрдеэгүй бай[...] тэрээндэ эсэргүү, зүрюу харша [...]нуудай үүдхэгдэжэ байһаниинь зүб[...] гү?— гэжэ автор асууна.

Борис ЗА[...]
Алексей ЕРОВЧЕ[...]

Кино, театрнууд

Театр оперы и балета (гастроли Душанбинского гос. рус. драмтеатра им. Вл. Маяковского)

«Звезды на утреннем небе»— в 19.

«Дружба»

Мультфильмы — в 9-50, «109-й идет без остановки»— в 11-10, 13, 15, 17, 19, 21.

«Родина»

«Красный галстук»— в 10, 16, «И придет тот день»— в 12, 14, 18-10, 20, 21-50.

«Прогресс»

Красный зал —«Отпетые мошенники»— в 9-30, 11-50, 14-10, 16-30, 18-50, 21-10.

Зелёный зал —«[...] 10, 12-10, 14-20, [...] 20-50.

«Октябрь»

«Неуловимые мсти[...] 40, «Охота на ед[...] 11-10 (удл.), 14-40 «Милые бестии»—[...] 20-10, 21-40.

«Восток»

«Как проходят к[...]лика и Лёлика»—в [...]вавая свадьба»—[...]

«Байкал»

«Частный детектив[...]рация «Кооперация[...]

«Аршан»

«Игла»— в 19, 21.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79 п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45. Заказ № 184.